

VEREENIGING
TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP.
1897—1898.

Vergadering van Vrijdag 25 Februari 1898,
's avonds te 7 $\frac{1}{2}$ uur.

Voorzitter : Generaal NETSCHER.

Aan de orde is de ballotage van kandidaten.

De VOORZITTER verzoekt de heeren Kroesen en Van Waasdijk met hem het bureau van stemopneming te willen uitmaken.

De uitslag der stemming is, dat met algemeene stemmen tot leden worden toegelaten de heeren :

B. Hendriks, 1e Luit. der Cavalerie N.-I. Leger te 's Gravenhage. H. André de la Porte en H. Schiff, beiden 2e Luit. der Infanterie en J. G. Tinbergen, 2e Luit. der Artillerie te Naarden. B. J. Dommers, 2e Luit. der Artillerie te Utrecht.

Aan de orde is thans de voordracht van den heer P. C. VAN DER WILLIGEN, Kapitein bij den Generalen Staf van het Ned.-Indisch Leger, omtrent :

De voorbereiding, samenstelling en uitrusting van de expeditie naar Ashanti in 1895 96.

De Heer VAN DER WILLIGEN :

Mijne Heeren!

Bij het doorbladeren van den inhoud der Verslagen van deze Vereeniging, trok het mijn aandacht, dat hier nog nimmer eene episode uit de buitenlandsche koloniale krijgsgeschiedenis

het onderwerp van eene voordracht heeft gevormd en ik heb mij de vraag gesteld of dit wellicht niet voor een deel daaraan te wijten is, dat die geschiedenis bij ons — nit den aard der zaak heb ik hiermede voornamelijk de officieren van het Ned.-Indisch Leger op het oog — over het algemeen nog niet die mate van belangstelling ondervindt, welke zij verdient.

Zeker gaat niets boven de studie van eigen krijgsgeschiedenis, vooral voor ons, Indische officieren, die het voorrecht hebben te dienen in een leger, dat steeds voortgaat bouwstoffen voor die studie te leveren, maar in eene vergadering als deze, zal ik niet nader behoeven te betoogen, dat het toch verkeerd zou zijn, wanneer wij nu ook al het andere als overbodig gingen beschouwen en niet mede ons voordeel deden met de ondervinding welke andere koloniale mogendheden opdoen bij eene oorlogvoering welke met onze expeditiën dikwerf meerdere punten van overeenstemming oplevert.

Toen dan ook het Bestuur dezer Vereeuiging mij het vererend verzoek deed, dezen avond eene spreekbeurt te willen vervullen, kwam het mij niet ondienstig voor, daarvoor een greep te doen uit de vreemde koloniale krijgsgeschiedenis en, zooals U is medegeedeeld, koos ik daarvoor de laatste Engelsche expeditie tegen Ashanti.

Een enkel woord ter motiveering van die keuze, waar het U niet onbekend zal zijn, dat bij die expeditie geen schot is gelost en zij ten slotte slechts heeft bestaan in een militairen marsch naar Ashanti's hoofdplaats, 250 KM. het land in.

Toch heeft dit, waar het slechts mijn doel was de voorbereiding, samenstelling en uitrusting van de expeditie te bespreken, mij niet weerhouden dit onderwerp te kiezen, en zulks omdat men dezen gunstigen afloop à priori niet kon vermoeden en daarmede dus ook geen rekening gehouden is bij het treffen der voorbereidende maatregelen. Al is de uitvoering dier maatregelen ten slotte dus gemakkelijk geworden doordat de vijand geen moeilijkheden aan de expeditie in den weg legde, op het treffen der maatregelen heeft dit geen invloed uitgeoefend en dus blijven deze voor ons hunne waarde behouden. Ten bewijze daarvan haal ik hier aan, wat de luitenant-kolonel Ward,

Assistant-Adjutant-General bij deze expeditie, daaromtrent gezegd heeft in de *Augustus*-aflevering van *The journal of the Royal United Service Institution 1896*.

»Although the ultimate outcome of the operations was peaceful, still at the time of their conception and during the whole period of the expedition, every measure adopted and every decision given had in view the possibility of resistance from an active and unscrupulous enemy.»

De studie van deze expeditie heeft mij verder bijzonder aangetrokken omdat, waar andere ondernemingen van dien aard door de groote mogendheden gewoonlijk worden ondernomen met eene troepenmacht en met middelen, welke ver boven ons bereik gaan, zulks hier het geval niet was, zoodat de maatregelen voor deze expeditie getroffen, verschillende punten van overeenstemming opleveren met die, welke wij voor onze expedities te treffen hebben.

Ten slotte nog heb ik U er op voor te bereiden, dat ik het verwijt niet zal kunnen ontgaan, niet volledig te zijn geweest. Is dit eensdeels te wijten aan de voor deze studie beschikbare bronnen, welke niet alle gewenschte details geven, anderdeels moet de reden daarvan gezocht worden in de beperking, welke ik mij met het oog op den heden avond beschikbaren tijd moet opleggen.

Ashanti vormt het binnenland van de Goudkust, de Engelsche kolonie, welke ingesloten tusschen de Fransche Ivoorkust en het Duitsche Togoland, zich ter lengte van 350 Eng. mijlen langs de golf van Guinea op Afrika's Westkust uitstrekt.

De vrees, dat vreemde invloed zich te Ashanti zou doen gelden en den Engelschen handel op de Goudkust benadeelen, schijnt wel als de naaste aanleiding van de expeditie in 1895-96 te mogen worden beschouwd. Men vond daarvoor bovendien voldoende redenen in het niet nakomen door het hof van Ashanti van de vredesbepalingen, welke Lord Wolseley had gesteld, nadat hij de vorige expeditie tegen dat rijk in 1873-74 tot een goed einde had gebracht.

Men was in Engeland van oordeel, dat aan de quaestie slechts eene voldoende oplossing zou zijn te geven door aan het hof

te Kumasi — Ashanti's hoofdplaats — een Engelsch hoofdambte- naar te plaatsen, die, zonder zich direct met het bestuur over het rijk in te laten, toch het oog zou kunnen houden op den gang van zaken en deze allengs in de gewenschte richting sturen.

Aan Mr. Maxwell, den Gouverneur der kolonie, was dan ook opgedragen daarover met Prempeh, den vorst van Ashanti, te onderhandelen. Deze echter, die zich een zelfstandig gebiedier van zijn rijk rekende en geene inmenging in zijne zaken van de zijde van genoemden Gouverneur gedoogde, wenschte slechts direct met de Engelsche kroon in onderhandeling te treden en had daarvoor eenige afgezanten derwaarts afgevaardigd. Het Opperbestuur meende dit met het oog op het standpunt dat Prempeh innam, niet te kunnen toestaan, zond de afgevaardigden onverrichter zake terug en droeg aan Mr. Maxwell op, Prempeh een ultimatum te doen ter hand stellen, waarin hem duidelijk moest worden gemaakt, dat aan de bestaande grieven slechts eene vredelievende oplossing kon worden gegeven, wanneer hij als antwoord op dit stuk, binnen een te stellen termijn, de vestiging van een Engelsch resident te Kumasi zou toestaan.

Gevolg gevende aan dien last, droeg de Gouverneur den 26en September 1895 aan den Hauzza-Kapitein Stewart op, een in dien geest opgemaakt ultimatum te Kumasi te overhandigen, waarin 31 October d. a. v. als uiterste datum was gesteld, waarop het antwoord moest zijn ingekomen.

Hetgeen ik hier in het kort mededeel, is uitvoerig te lezen in de Blue Books, nl. de nummers C. 7917 en 7918 van de het Parlement aangeboden »*Further correspondence relating to affairs in Ashanti*». Wat daarin de aandacht trekt, is de handigheid waarmede men zonder Engeland's prestige eenigermate in de waagschaal te stellen, de onderhandelingen met Prempeh heeft weten te rekken, totdat het gewenschte tijdstip voor het voeren der operatiën — waartoe men begreep dat het na het stollen van een ultimatum zou kunnen komen — was aangebroken.

Dat gewenschte tijdstip wordt bij oorlogvoering in de koloniën in hoofdzaak bepaald door het jaargetijde, want in den regel eigent zich alleen het seizoen waarin de minste regen

valt, voor het krachtig doorvoeren van de operatiën. In den regenmoesson is dit niet wel mogelijk, niet alleen omdat dan de gezondheidstoestand het meest te wenschen overlaat, maar hoofdzakelijk met het oog op den gebrekkigen toestand waarin zich dan vooral de wegen en paden in die weinig gecultiveerde gewesten bevinden en de mate waarin zij de beweging, de legering en de verpleging van troepen bemoeilijken.

Dit hadden de Engelschen ondervonden in 1863/64, toen zij in dezelfde streek eene expeditie in het natte jaargetijde ondernamen, maar de operatiën reeds spoedig moesten staken wegens het groot aantal zieken onder de troepen. Bij de expeditie 10 jaren later, had men met het seizoen beter rekening gehouden en de ondervinding toen, en in de daarna verlopen 22 jaren omtrent de weërsgesteldheid ter Goudkust opgedaan, had voldoende uitgewezen, dat de maanden *December tot en met Maart* voor het voeren van operatiën het meest geschikt zijn.

Het zou verwondering kunnen baren, dat men er met dit gegeven toe overging, reeds den 26en September het ultimatum te stellen en niet deed, wat wij in den regel doen — omdat dan het doel met zulk een staatsstuk beoogd het best bereikt belooft te worden — nl. het ultimatum door de in December uit te zenden expeditionaire macht zelve te doen overbrengen. Dit laat zich echter verklaren, wanneer men bedenkt, dat de afstand van de kust tot Kumasi ongeveer 250 K.M. bedraagt en er dus minstens een 20tal dagen zouden moeten verloopen, vóórdat antwoord op het ultimatum kon worden verkregen, gedurende al welken tijd de troepen werkeloos zouden moeten blijven in een ongezond klimaat.

Nu had men de troepen ook wel zooveel later kunnen uitzenden, opdat men dan ten minste het voordeel behield, onmiddellijk na het verstrijken van het ultimatum zoo noodig met de operatiën een aanvang te kunnen maken, maar daartegen verzetten zich bezwaren van technische en financieelen aard. Die technische bezwaren zullen wij straks vanzelf begripen, wanneer ik medegedeeld heb, wat er in de kolonie ter voorbereiding van de expeditie moest worden gedaan en wat de financieele bezwaren betreft, wanneer Prempeh eene gunstige

beslissing op het ultimatum had genomen — en dit was lang niet onwaarschijnlijk, omdat hij reeds meer dan eens had getoond den oorlog niet te willen — dan zouden de zeer hoge uitgaven voor de saamenstelling en uitrusting der expeditionaire macht en haar transport over zee over een afstand van \pm 3 weken stoomens, grootendeels doelloos geweest zijn.

Laat ik hier nu echter ook dadelijk bijvoegen, dat men blijkbaar in Engeland niets liever zag, dan dat de expeditie zou doorgaan, iets wat trouwens zeer begrijpelijk is. Onderhandelen met onbeschaafde of half beschaafde stammen is in vele gevallen slechts uitstel van executie verleenen; maar al te dikwijls beloven zij, hetgeen zij op den duur toch niet nakomen, dan na daartoe door het zwaard gedwongen te worden. De ongezonde toestand op Lombok vóór de overvaling van 25 op 26 Augustus 1894 en ons bondgenootschap met Toekoe Oemar zijn voorbeelden uit onze naaste omgeving, welke daarvoor ten bewijze kunnen strekken.

Houdt men hetgeen ik hiervoren gezegd heb in het oog, dan was het juist gezien het ultimatum reeds in September te verzenden en einde October als uitersten termijn voor het verstrijken daarvan te stellen. Werd dit antwoord naar Engeland overgeseind — hetgeen mogelijk was door de telegrafische verbinding van de kolonie met het moederland, een maatregel, welke Groot-Brittannië ten opzichte van schier al hare overzeesche bezittingen toepast en die vooral in zulke oogenblikken, van onschatbare waarde blijkt te zijn — dan zou men daar, in verband met het plan om de expeditie begin December te doen uitstoomen, nog ruim een maand tijds beschikbaar hebben om haar samen te stellen en uit te rusten en in de kolonie zooveel langer als de overtocht zou duren, om voor de ontvangst der troepen het noodige te verrichten. Het nadeel, dat Ashanti zich in dien tijd ter verdediging kon voorbereiden, nam men in den koop mede bij de voordeelen, welke eene zoodanige handelwijze aanbod; bovendien maakte de Gouverneur zich, zooals wij nader zullen zien, dien tijd ook ten nutte om Prempeh van zijn aanhang te berooven, door de naburige stammen over te halen Engeland's zijde in deze quaestie te kiezen.

Nog op een ander feit meen ik te moeten wijzen, nl. daarop, dat waar de omstandigheden het hier schenen toe te laten het ultimatum door een Europeaan persoonlijk aan het hof te Kumasi ter hand te doen stellen, men deze taak aan een officier opdroeg. Dit was ongetwijfeld zeer juist gezien, want geen betere gelegenheid kon men zich verschaffen, om de gegevens, welke men reeds omtrent den door de troepen af te leggen weg en den vijand had, maar die uit verschillende bronnen afkomstig waren en van verschillende tijdstippen dateerden, op het laatste oogenblik nog eens door een deskundige te doen controleeren om wellicht te verrijken. Aan den kapitein Stewart werd na afloop zijner zending een belangrijk aandeel gegeven in de voorbereiding der expeditie en later voegde de expeditiecommandant hem aan zijn staf toe. Van de door dien officier ter gelegenheid zijner zending opgedane ondervinding, werd dus wel partij getrokken.

Ik vestigde hierop in het bijzonder de aandacht, omdat bij ons de gelegenheden, welke zich in soortgelijke gevallen voordeden om een vermoedelijk oorlogstooneel door een officier te doen verkennen -- getuige de 1e Atjeh-, de Flores- en de Lombok-expeditie -- meermalen ongebruikt zijn gelaten, en hoe dankbaar wij toen ook mogen geweest zijn voor de gegevens van andere zijde verstrekt, het behoeft geen verwondering, dat zij ons uit een militair oogpunt niet altijd konden bevredigen.

In de daareven door mij genoemde *Blue Books* kan men den inhoud van het ultimatum lezen, ook de instructie gegeven aan den met de overbrenging belasten kapitein Stewart en het rapport, dat deze officier na afloop zijner zending daarvan uitbracht. Al verder blijkt uit die officieele stukken, hoe men in Engeland, al zou men met de uitvoering der voor de expeditie noodzakelijke maatregelen tot het verstrijken van het ultimatum moeten wachten, terecht reeds dadelijk de daarbij betrokken autoriteiten op de groote waarschijnlijkheid van eene expeditie naar Ashanti voorbereidde, om hen in staat te stellen hunne gedachten over de te treffen maatregelen te laten gaan en zoodra de expeditie een voldongen feit zou zijn, tot de uitvoering daarvan over te gaan.

Zoo was reeds den 6den September 1895 aan het 2e bataljon van het West-Indische regiment te Sierra Leona geseind om zich voor eene eventueele expeditie gereed te houden, den 13den d.a.v. aan het Departement van Oorlog gemeld, dat eene expeditie naar Ashanti waarschijnlijk was, en den 26sten September aan Sir Francis Scott, den inspecteur-generaal der Hauzza's ter Goudkust — op wien de keuze voor expeditie-commandant was gevallen — getelegrafeerd, onverwijld naar Engeland over te komen om zijn advies in zake de expeditie te kunnen geven.

Van deze maatregelen verdient vooral de laatste onze aandacht, want al zou men het onnatuurlijk noemen indien anders gehandeld ware, nl. dat men den aanstaanden expeditie-commandant *niet* had gekend in de samenstelling der expeditionaire troepenmacht, toch leert de geschiedenis, dat men dit bij ons wel eens verzuimde, ja zelfs dat men den expeditie-commandant niet eens in de gelegenheid stelde zelf de organen te kiezen, die hem in de bevelvoering zouden ter zijde staan. Wolseley noemt dit in zijn *Pocket Book* niet »fair» tegenover iemand, wien men zulk eene groote verantwoordelijkheid opdraagt; zeker is het niet in het belang van de zaak.

Voor de keuze van Sir Francis Scott tot expeditie-commandant pleitten verschillende redenen. Hij had de expeditie van 1873/74 medegemaakt en was na alloop daarvan benoemd tot Inspecteur-Generaal der Hauzza's, de militaire politiemacht ter Goudkust. In die functie had hij, ook door de kleinere expeditiën naar het binnenland later door hem aangevoerd, het vertrouwen der Regeering in hooge mate verworven en een schat van kennis omtrent land en volk opgedaan. Geen wonder dus, dat waar nu bovendien de Hauzza's bestemd waren om een zeer werkzaam aandeel in deze expeditie te nemen, men in huu chef den meest geschikten persoon zag om aan het hoofd daarvan gesteld te worden.

Slechts één bezwaar bestond daartegen, nl. dit, dat Scott slechts den rang had van majoor, terwijl noodwendiger wijze hooger geplaatste officieren als chef van staven, korpsen en diensten bij de expeditie zouden moeten worden ingedeeld. Maar terecht liet men zich door dit bezwaar niet weerhouden

de keuze op Scott te doen vallen, toen eenmaal de overtuiging zich had gevestigd, dat 's lands belang daarmede het best gediend was. Aan persoonlijke gevoeligheden, welke daaruit zouden kunnen voortvloeien, werd eenvoudig het zwijgen opgelegd, door de bepaling, dat aan Scott bij eene eventueele benoeming tot expeditie-commandant, gedurende de expeditie den titulairen rang van kolonel zou worden toegekend.

Ik wijs hierop, omdat dit m. i. eene rationeële oplossing van de moeilijkheid was, althans eene betere dan elke andere, waarbij ten slotte 's lands belang ondergeschikt gemaakt wordt aan dat van personen.

Scott kwam einde October in Engeland aan en kon dus met zijne rijke ervaring en ruime kennis van land en volk een degelijk advies uitbrengen bij de te beramen maatregelen voor de samenstelling der expeditie. Reeds enkele dagen na zijn aankomst, den 1en November werd van Mr. Maxwell het telegram ontvangen: »The answer to the ultimatum has not yet been received" en den 5en d. a. v. »Kumasi not yet answered . . . cannot recommend deferring action." Hierop antwoordde de Minister van Koloniën, Mr. Chamberlain, den 11en November »We are making necessary preparations for the expedition" en dienzelfden dag bracht Scott aan genoemden Minister zijn schriftelijk advies uit omtrent de voor de expeditie te treffen regelingen.

Er was dus tot de expeditie besloten; het Departement van Oorlog zou nu met hare samenstelling en uitrusting worden belast voor zoover troepen en materieel uit Engeland dienden te worden verscheept, terwijl het Departement van Koloniën den Gouverneur van de kolonie van bevelen zou voorzien, voor hetgeen op de Goudkust ter voorbereiding van de expeditie moest worden gedaan.

Welke regelingen daarvoor van beide zijden getroffen werden, zal ik achtereenvolgens bespreken; tot recht begrip van de zaak wil ik daaraan echter een beknopt overzicht doen voorafgaan van de gegevens, welke men had omtrent het land en het volk, dat men zou gaan beoorlogen.

Kumasi ligt ongeveer 250 KM. landinwaarts. Hoewel men die plaats rechtstreeks van uit de verschillende kustplaatsen : Elmina, Cape Coast Castle en Accra kan bereiken, mocht alleen de eerste helft van de communicatie tusschen Cape Coast Castle en Kumasi, nl. het gedeelte van eerstgenoemde plaats tot Prahsu op den naam van weg aanspraak maken, overigens trof men in deze streek niet anders dan voetpaden aan, waarvan ik U het karakter straks zal schetsen, wanneer ik het acces Prahsu—Kumasi bespreek.

De omstandigheid, dat de van Cape Coast Castle (C. C. C.) uitgaande weg de meest gebruikelijke — ook bij de expeditie in 1873/74 had men hem gevolgd — dus ook de meest bekende en bovendien de kortste was, terwijl hij voor de helft goed bruikbaar beloofde te zijn, maakte de keuze van den weg naar Kumasi niet moeilijk. Ik zal dien weg in het kort beschrijven.

Het weggedeelte C. C. C.—Phrasu was tijdens de expeditie in 1873/74 aangelegd en vrij goed onderhouden; de minste breedte bedroeg 1.80 M. Zeer langzaam stijgende, leidde de weg van uit C. C. C. aanvankelijk over heuvelterrein, dat aan weerszijden met dicht struikgewas begroeid was, doch geen schaduwboomen opleverde. Tot Jeykuma, 11 KM. van C. C. C., was hij dan ook buitengewoon zonnig en, door de vele steenen waarmede de grond bezaaid lag, stoffig, maar dit werd beter naarmate men Akroful naderde en zware bamboestoclen hier en daar hunne schaduw op den weg wierpen. Nog verder gaande en bij Dunkwa gekomen, was het terrein reeds met hoog hout begroeid en dit ging aan gene zijde van die plaats allengs in een dicht bosch over, dat men niet zou verlaten alvorens men vóór Kumasi stond.

Even vóór Asin Yankumasi was men voorloopig op het hoogste punt gekomen; van hier af daalde de weg, die zich op vele plaatsen als een tunnel door het bosch slingerde, naar het lager drassige terrein, waardoorheen de Prah vloeit.

De kampongs, welke men tot dusverre gepasseerd was, waren op de hoogste punten van het terrein ter weerszijden van den weg gebouwd; gemiddeld bestonden zij uit een 100tal huizen. Bijzonder zindelijk schenen zij niet te zijn, men leest althans,

dat men reeds op een afstand de nabijheid van kampongs kon ruiken.

Bij Prahsu hield, zooals ik reeds zeide, de weg op. Aan de overzijde der rivier werd hij voortgezet in een voetpad, dat hetzelfde karakter droeg als alle andere paden in deze streek, d. w. z. weinig begaan als zij werden, herhaalde malen doorsneden door niet overbrugde rivieren, beekjes en moerassen en op vele plaatsen versperd door de bij gelegenheid van de nu en dan voorkomende cyclonen omgevallen boomstammen, kon dikwerf alleen het geoefend oog van den inlander hier het juiste spoor ontdekken.

Langzaam loopt het terrein op naar den op ongeveer 50 K.M. van Prahsu gelegen 12—15 K.M. breeden rug der 300—500 M. hooge Adansi-heuvels. Het pad, dat daarover heen voert, daalt nu weder af naar Essumeja, om daarna weer langzaam te klimmen naar Kumasi.

Tot Essumeja bleef men zich voortdurend bewegen door maagdelijk bosch met dichten ondergroei; alleen daar waar zich kampongs bevonden was het terrein opengekapt. Bij Essumeja werd het onderhout minder zwaar, maar het bosch eindigde niet vóórdat men Kumasi tot op 3 K.M. genaderd was en de grasvlakte betrad, waar de 2.5 à 3 M. hooge alang-alang het gezicht op de Adra-rivier en de daarachter gelegen hoofdplaats benam.

Hoe moeilijk het pad van Prahsu naar Kumasi ook beloofde te zijn, de omstandigheid dat men van C. C. C. tot Prahsu over een goeden weg beschikte, was overwegend om dezen en geen anderen weg te kiezen. Wel had het pad, dat van de kustplaats Accra uitging, het voordeel aanvankelijk over een hooger, niet met bosch begroeid kustgedeelte maar over eene grasvlakte te voeren, dus door een gezonder streek te leiden, maar in moeilijkheden voor den opmarsch van de troepen beloofde het even rijk te zijn als het pad Prahsu-Kumasi. Bovendien, hiervan kende men de moeilijkheden uit de expeditie van 1873/74 en uit de sedert plaats gehad hebbende zendingen naar het hof van Kumasi en die kennis, welke men lang niet in dezelfde mate had van het pad Accra-Kumasi, was veel

waard, want men kon zich nu op die moeilijkheden voorbereiden.

De vraag zou nog gedaan kunnen worden of de Prah-rivier of wel de Volta zich er niet toe leenden om de expeditie op sneller en gemakkelijker wijze dan langs een landweg mogelijk is, een eind weegs naar het binnenland te verplaatsen?

Verkenningen, reeds tijdens de vorige expeditie en later in verschillende jaargetijden van de Prah gemaakt, hadden uitge-wezen, dat deze rivier, hoewel zij in den regel voldoende water bevat, zelfs met kleine vaartuigen reeds op betrekkelijk korten afstand van de monding niet bevaren kan worden door de vele stroomversnellingen en rotsblokken, welke daarin worden aan-getroffen.

Over de mate van bevaarbaarheid van de Volta wordt ver-schillend geoordeeld. Reeds in 1873/74 had men het plan over-wogen om van een gedeelte van deze rivier als communicatie-lijn gebruik te maken, maar daar toen van afgezien met het oog op het weinig bemoedigend resultaat, welke eene verken-ning had opgeleverd. Nu zijn niet alle schrijvers over de Gond-kust het met dit resultaat eens, maar ik geloof, dat zij te veel vergeten, dat al moge een rivier bevaarbaar zijn voor de eukele prauwen van reizigers en inlanders, die op de moeilijkste pun-ten handen genoeg hebben om de bezwaren van den overtocht het hoofd te bieden, zij zich daarom nog niet leent om daar-langs eene expeditionaire macht met al haren nasleep te ver-plaatsen. Een feit is het, dat men er in 1895 niet meer over gedacht heeft van deze rivier gebruik te maken.

De weg van C.C.C. naar Kumasi had nog dit voordeel, dat hij tot Prahsu leidde door volkomen veilig onder Engelsch protectoraat staand gebied, waarbinnen de Ashantijnen zich na de expeditie van 1873/74 niet meer vertoond hadden.

Dit vroeger zoo machtige volk, had daardoor zijn invloed op de in dit gebied wonende stammen verloren en deze laatsten, die nu aansluiting bij het Britsche Gouvernement hadden ge-zocht en niets meer vreesden, dan ooit weder onder het gezag van de Ashantijnsche despoten te komen, zouden ongetwijfeld Engeland's pogen stennen om voor goed een eind aan dat ge-zag te maken.

Ook de stammen ten N. van de Prah waren, zooals zij herhaaldelijk hadden doen blijken, Ashanti weinig genegen. Niet machtig genoeg om zich tegen het gezag van Prempeh te verzetten en overigens geheel aan hun lot overgelaten, was het die bevolking intusschen niet mogelijk geweest anders te handelen dan het hof te Ashanti dit wenschte. Wanneer daartegen dus geen maatregelen getroffen werden, dan viel ook nu niet anders te verwachten of het zou Prempeh gelukken die stammen te dwingen zijne zijde tegen Engeland te kiezen.

Mr. Maxwell was daarop bedacht en maakte de zending van kapitein Stewart naar Kumasi er aan dienstbaar, om te trachten dit, wat betreft de langs den weg wonende stammen, te voorkomen.

Stewart had daarbij veel succes. Het hoofd van Bekwai, een \pm 2500 weerbare mannen sterken stam ten Z. van Kumasi, durfde zich nog wel niet dadelijk bij Stewart's bezoek onder protectie van Engeland te stellen, maar beloofde toch aan de expeditie geen moeilijkheden in den weg te zullen leggen en zich met zijn volk aan hare zijde te zullen scharen, zoodra de troepen zijn gebied zouden hebben betreden.

Nog meer succes had Stewart bij de Adansi's, die het reeds door mij genoemde gebergte van dien naam tusschen Prahsu en Kumasi bewonen. Zij stelden zich reeds dadelijk openlijk onder Britsch protectoraat en beloofden den overgang van het pad naar Kumasi over hun gebergte te zullen bewaken, in afwachting van de komst der troepen. Deze belofte was van groote betekenis, want zeer gemakkelijk zou het den vijand gevallen zijn de overgangen op dezen bergrug te versperren en te verdedigen.

Met andere stammen werd door den Gouverneur weer anders gehandeld. Zoo werd in November, op het bericht dat de Koranza's, een stam ten N.-O. van Kumasi, door Prempeh zouden worden aangevallen ten einde hen te dwingen zijne zijde te kiezen, een detachement van 50 man Hauzza's derwaarts gedirigeerd, terwijl een 100 man sterke afdeeling van die troepen naar Bompata werd gezonden, tot steun van de nog wankelmoedige bevolking ten O. van de operatielijn. Eindelijk nog was het Mr. Maxwell bekend, dat er stamhoofden waren, die

zich vleiden in aanmerking te zullen komen voor den troon van Ashanti, nadat de Engelsche wapenen zouden hebben gezegevierd en het vorstenhuis zou zijn afgezet, en niet moeilijk viel het hem, door hun eerzucht te streelen, ook hen tot bondgenooten te maken.

Zoo wist de Gouverneur Ashanti los te maken van het meerendeel der bondgenooten en was het dus te voorzien, dat de vijand nu heel wat minder te duchten zou zijn dan 22 jaren geleden, toen aan Ashanti de steun ten deel viel van alle zijden, zelfs van de nabij de kust wonende inlandsche stammen. Alleen moest men er op rekenen den vijand nu beter bewapend te vinden dan vroeger, bekend als het was, dat sedert tal van Chassepôts en Snidergeweren met munitie hun weg naar Kumasi hadden gevonden.

Maar grooter vijand dan de Ashantijnen, was voor de expeditie in 1873/74 het klimaat der Goudkust geweest en dat had in zijne verschrikkelikheden niet aan kracht verloren. Welke schrijvers men daarover ook raadpleegt, allen zijn het eens, dat het klimaat, met name dat van het meer boschrijke westelijk gedeelte der kust, voor den Europeaan moordend moet genoemd worden.

Dat het in het oostelijk gedeelte, tusschen Accra en de monding der Voltarivier eenigszins gunstiger is, wordt daaraan toegeschreven, dat de uitloopers van het Aquapim of Acroponggebergte de kust hier dichter naderen en deze dus hooger is; bovendien is de bodem hier niet met bosschen overdekt, maar bestaat hij grootendeels uit grasvlakten.

De ongezondheid van het klimaat wordt toegeschreven aan het groot vochtgehalte der lucht — getuige de zware dauw des nachts en de dikke mist in de morgenuren — gepaard aan eene temperatuur van 82- 87°, F. over dag. Dientengevolge gaat alle afval spoedig in rotting over en nu zijn het die rottingsproducten, welke bij de in dit gebied heerschende windstille lang blijven hangen, water en dampkring vergiftigen en oorzaak zijn van de meest kwaadaardige koorts.

De Ashanti-expeditie zou dus zijn een »medical war», zooals de Engelschen zeer beteekenisvol die expedities noemen, waarbij

men meer van het klimaat dan van den vijand te lijden heeft. Daarnaar diende men zich te richten. Geen grooter getal Europeanen mocht aan de expeditie deelnemen, dan voor de bereiking van het doel noodig geacht werd, men moest ze uit de krachtigste gestellen nitzoeken, hen niet langer op het terrein des oorlogs doen verblijven dan strikt noodzakelijk was — dus daar niet eerder aankomen vóórdat met de operatiën een aanvang kon worden gemaakt — en hen onder de meest gunstige hygiënische conditiën trachten te brengen.

Uit het volgende zal ons blijken, hoe zorgvuldig men dit in het oog heeft gehouden en welke maatregelen daarvoor getroffen zijn; weliswaar kan zooals ik reeds in de inleiding opmerkte, niet worden ontkend, dat de volkomen passieve houding des vijands, de uitvoering dier maatregelen gemakkelijk heeft gemaakt, maar dit vermindert de verdienste dier maatregelen slechts weinig.

Op den voorgrond stond dus het beginsel, dat nu het terrein tusschen C.C.C. en Prahsu als volkomen veilig kon worden beschouwd, het daardoor heen leidend gedeelte van den weg ook volledig als communicatielijn moest zijn ingericht bij aankomst van het Europeesch gedeelte der expeditionaire macht, opdat deze troepen zich daarna onmiddellijk op marsch konden begeven naar het als minder ongezond bekend staande binnenland en de duur der expeditie zoo kort mogelijk zou zijn.

Daar de inrichting van dit gedeelte der communicatielijn hoofdzakelijk geschieden zou door de zorgen der Koloniale autoriteit, die in deze handelde volgens de bevelen haar door den Minister van Koloniën in overleg met Sir Francis Scott gegeven en de overige maatregelen grootendeels door het Departement van Oorlog getroffen werden, behoef ik er niet op te wijzen hoe hier eene zorgvuldige samenwerking tusschen militaire en civiele autoriteiten noodig was voor het welslagen der expeditie. Al kan een dergelijke handelwijze over 't algemeen geen aanbeveling verdienen, omdat de ondervinding leert — denken wij eens aan de expeditie naar Madagascar in 1895 — dat waar éénhoofdige leiding ontbreekt, wrijving tusschen de autoriteiten daarvan veelal het gevolg is, zoo bespreuen wij

daarvan hier niet het minste. Integendeel, zowel de civiele als de militaire autoriteit hielden blijkbaar alleen 's lands belang voor oogen en beijverden zich om het zeerst dat te dienen.

Ik ben nu gekomen tot de maatregelen welko door het Departement van Oorlog werden getroffen voor de samenstelling en de nitrusting van de expeditie.

Zoals wij in de *Revue Militaire de l'Etranger*, *Juillet 1896* kunnen lezen, wordt eene dergelijke aangelegenheid in Engeland voorbereid door eene commissie, bestaande uit den commandant van het leger als president en de chefs van wapens en diensten benevens den admiraal, directeur der transporten te water, als leden. Nu mag het als eene toevallige, maar moet het zeker als eene gelukkige omstandigheid worden beschouwd, dat die commissie voor een deel uit mannen bestond, die persoonlijk aan de expeditie van 1873/74 tegen Ashanti hadden deelgenomen en dus bij ervaring de moeilijkheden kenden, welke aan het oorlogvoeren in die streek verbonden zijn. Onder hen noem ik Lord Wolseley, nu president der commissie, destijds Opperbevelhebber der expeditie, Sir Redvers Buller, chef van den staf, destijds als stafofficier aan Wolseley toegevoegd en Mr. Mackinnon, Chef van den Geneeskundigen dienst, die in het laatste gedeelte van de vorige expeditie als chef van zijn dienst was opgetreden.

Vooraf van deze mannen was te verwachten, dat zij met kennis van zaken hun stem zouden uitbrengen.

Scott was van oordeel dat voor deze expeditie geen Europeesche korpsen noodig waren en rekende uitsluitend met Hauzza's en West-Indische troepen aan zijn opdracht te kunnen voldoen. Deze meening vond haar grond in den weinigen tegenstand, dien hij bij den opmarsch naar Kumasi verwachtte on hoewel later gebleken is, dat hij volkomen juist had gezien, zoo kan ik toch geheel medegaan met het D. v. O., dat, vreezende voor een wellicht te ver gedreven optimisme, inlandsche korpsen alleen, niet voldoende achtte.

Wel werd ingezien, dat nu men den steun van het grootste deel der inlandsche bevolking zou hebben, de omstandigheden

dus beduidend gunstiger waren dan 22 jaren geleden, toen men 5000 man troepen, waaronder de helft Europeanen, noodig had gehad voor de bereiking van het doel en dat men nu dus met heel wat minder manschappen zou kunnen volstaan, maar bij de bekende trouweloosheid van de inlandsche bevolking en de verrassingen waaraan men in den oorlog bloot staat, ware het een waagstuk geweest, wanneer men zich daarbij de hulp van het Europeesche element geheel ontzegd had. In oogenblikken van spanning kan een bevelhebber den steun van dat element maar al te dikwijls niet ontberen, wijl het hooger moreele en intellectueele standpunt waarop de Europeesche militairen staan, hen in den regel beter tegen tegenspoeden doet bestand zijn, dan hunne inlandsche wapenbroeders en eerstgenoemden dan de kern vormen, waarop de expeditie-commandant moet kunnen bouwen.

Wij lezen dan ook in de den 22sten November door het D. v. O. aan Scott uitgereikte instructie, dat hij de beschikking zou krijgen over :

inlandsche troepen: ± 500 man Hauzza's van de kust van Guinea en

het halve 2e bataljon van het West-Indische regiment van Sierra Leona, ter sterkte van 400 officieren en minderen en

Engelsche troepen: een speciaal korps infanterie van 252 officieren en minderen, *het 2e bataljon van het West-Yorkshire regt.* sterk ongeveer 420 officieren en minderen en ± 250 *officieren en minderen*, om daaruit te trekken het personeel voor

den staf der expeditie,

speciale diensten,

de genietroepen,

de intendance en het transportwezen,

de militaire administratie,

den magazijnsdienst en

den geneeskundigen dienst.

In deze getallen schijnen, zooals ons straks zal blijken, later nog eenige veranderingen gekomen te zijn, zoodat ten slotte de expeditie-troepenmacht aan combattanten en non-combattanten ongeveer 2100 man telde, waarvan bijna 1000 Engelschen.

Uit de bronnen blijkt niet duidelijk hoeveel en welke officieren gerekend moesten worden te behooren tot den *staff der expeditie*, zoodat ik over de samenstelling van dien staf niet in beschouwingen kan treden. Het is overigens bekend, dat de Engelschen aan het woord »staff» veel uitgebreider beteekenis toekennen dan in andere legers het geval is en daaronder eigenlijk alle officieren en minderen rekenen te behooren, die niet bij korpsen zijn ingedeeld.

Alleen wil ik er de aandacht op vestigen, dat tot den staf van de expeditie een luitenant-kolonel der infanterie behoorde, die daarbij als tweede bevelhebber was ingedeeld. Ook bij onze expeditiën zagen wij dien maatregel veelal getroffen, maar de ondervinding, welke daaromtrent werd opgedaan, was niet altijd gunstig. Dat dit ook hier het geval zou geweest zijn, blijkt uit niets. Het is daarom te betreuren, dat uit geen der bronnen blijkt, welken werkring men dien officier had aangewezen, want ongetwijfeld moet juist de moeilijkheid om eene voor hem passende functie te vinden, beschouwd worden als de bron van de wrijving, welke enkele malen tusschen den 1en en 2en bevelhebber bij onze expeditiën ontstond.

Van de Engelsche *infanterie* zouden, zooals ik reeds gezegd heb, aan de expeditie deelen een speciaal korps en het 2e Bat. van het West-Yorkshire Regt.

Eerstgenoemd korps werd voor deze gelegenheid expresselijk geformeerd en daarmede uitvoering gegeven aan het beginsel door Lord Wolseley in zijn *Soldiers' Pocket book* ontwikkeld onder het hoofd »The organisation of armies for small wars.»

Daar staat de Engelsche legerbevelhebber de meening voor, dat men met het oog op de wijze van samenstelling van het Britsche leger en de uiteenlopende eischen, welke gesteld moeten worden aan eene expeditionaire macht voor de verschillende, over alle werelddeelen verspreide Britsche koloniën, beter doet daarvoor de menschen uit te zoeken, dan tactische eenheden in hun geheel voor dit doel te bestemmen.

»My advice is, select all ranks most carefully for these little wars, call 50, 80 or 400 volunteers from a sufficient number of

»regiments, and as commissioned officers the very best men of
 »the required rank in the army. With a battalion of 1000 man
 »so selected, you can afford to say »come on" to your most
 »warlike or most savage enemy. This course will save the na-
 »tion great sums of money, for it will enable the war to be
 »pushed through rapidly and with far smaller numbers. You
 »will neither have anything like the same proportion of sick,
 »nor will you have as many killed or wounded, for the num-
 »bers engaged will be fewer. To send a weakly man on active
 »service is cruel to the individual, retard operations, renders
 »them more difficult, requires larger hospitals and medical esta-
 »blishments and the result is, if not actual failure, at least de-
 »creased efficiency and greatly increased cost."

Bij de Engelsche legerorganisatie — een leger, dat zoowel voor den dienst in het moederland als daarbuiten moet dienen en waarvan de beste krachten voor den »service abroad" vereischt worden — is voor dit beginsel zeker veel te zeggen, ondanks het groote nadeel dat er aan kleeft, doordien men zoodoende een aantal officieren en minderen, die elkander niet kennen, tot een korps vereenigt, waarin dus aanvankelijk weinig samenhang zal zitten. Gelukkig dan ook, dat de organisatie van het hoofdwapen van ons leger, ons niet noodzaakt tot een dergelijk middel de toevlucht te nemen om marschvaardige bataljons samen te stellen.

In verband met deze wijze van samenstelling, kreeg het korps den naam van »composite" bataljon, hoewel het wat sterkte betreft, — 12 officieren en 250 minderen — niet meer dan een kwart bataljon was. Uit elk van 10 daartoe aangewezen regimenten infanterie werden 1 officier en 25 minderen getrokken, terwijl een hoofdofficier en diens adjutant den staf vormden. Aan de manschappen was tot eisch gesteld, dat zij minstens 24 jaren oud moesten zijn en daarbij niet minder dan 5 jaren dienst mochten hebben, zij moesten in het bezit zijn van eene sterke constitutie, uitstekende schutters zijn en bekend staan als menschen, die goed kunnen marcheeren.

Dit personeel, dat den 7en December zou worden ingescheept, werd den 27en November t. v. in het kamp bij Aldershot ver-

eenigd en daar ingedeeld in 5 compagnieën, elk à 2 sectiën van 1 officier en 25 man. Behalve om hen daar nog eenigen tijd in onderling verband te kunnen oefenen, had die vereeniging in het kamp ten doel den manschappen het gebruik van de Martiny-Henry karabijn te leeren kennen, met welk wapen alle expeditionaire infanteriekorpsen, op voorstel van Lord Wolseley, zouden worden uitgerust.

De maatregel van uniforme bewapening was getroffen, hoofdzakelijk met het oog op de daaruit voortvloeiende eenheid van munitie, en terecht. Niet alleen, dat men dan met een geringere hoeveelheid reserve-munitie volstaan kan, maar vergissingen met munitie zijn dan uitgesloten en terwijl de kansen daarvoor het grootst zijn in oogenblikken van spanning, zijn de gevolgen daarvan dan ook het noodlottigst.

Dat men als algemeen wapen de karabijn der Hauzza's en niet het *Lee-Melford* geweer der Europeesche korpsen koos, geschiedde omdat de kortere en lichtere karabijn beter geschikt geacht werd voor den strijd in een wildernis dan het geweer, terwijl de hoogere ballistische eigenschappen van laatstbedoeld wapen in zulk een terrein met de zeer beperkte schootsvelden, toch niet tot haar recht zouden komen.

Bovengenoemde motieven rechtvaardigden den getroffen maatregel m. i. ten volle, al moest men daarmede het bezwaar in den koop nemen, om een deel der manschappen, even vóór dat zij op expeditie gingen, een hun tot dusverre onbekend wapen in handen te geven. Verder vermoed ik, dat op de keuze van het wapen ook niet buiten invloed zullen zijn gebleven de minder gunstige berichten, welke men na de Chitral-expeditie heeft kunnen lezen omtrent de geschiktheid van het *Lee-Melford* geweer tegenover den inlandschen vijand.

De ondervinding omtrent den gezondheidstoestand en het volhardingsvermogen van de manschappen van het »composite» bataljon, gedurende de expeditie opgedaan, heeft aan het licht gebracht, dat men in de samenstelling van dat korps zeer gelukkig is geweest.

Minder was dit het geval met het andere voor de expeditie aangewezen Engelsche infanteriekorps, nl. het 2e bataljon van

het West-Yorkshire regiment. Het had toen juist zijn tijd in Indië uitgediend en was in November onderweg naar het moederland. In het Suez-kanaal aangekomen, ontving de korpscommandant bericht, dat zijn bataljon deel zou nemen aan de expeditie tegen Ashanti, waarvoor men te Gibraltar zou moeten debarkeeren. Daar zouden uit hen, wier gezondheid zich na een verblijf in de tropen het best bewaard had, 420 officieren en minderen worden uitgezocht om op expeditie te gaan, waartoe zij op nader order rechtstreeks naar de Goudkust zouden worden overgevoerd.

Hier meende men blijkbaar in militairen, die zooals het scheen zonder nadeel voor hunne gezondheid, geruimen tijd in de tropen hadden gediend, geschikte elementen te vinden voor de expeditie in het ongezonde klimaat der Goudkust. Hoe onjuist die meening was, had men toen reeds o. a. kunnen lezen in Duncan's bekend werk »*Prevention on disease in tropical and subtropical campaigns.*» Ook de manschappen van het W.-Y. regiment bracht men over in een voor hen vreemd klimaat en dit deed men met lieden, wier lichamen, al bleven zij oogenschijnlijk gezond, door een langdurig verblijven in de tropen noodwendig zooveel geleden moesten hebben, dat zij in volhardingsvermogen tegen de klimaatsinvloeden van de Goudkust, ongetwijfeld verre achter zouden staan bij de gestellen der kersversch uit Europa gezonden en onder de krachtigste individuen uitgezochte militairen.

De ondervinding heeft dit duidelijk aan het licht gebracht. Het »composite» bataljon, kwam den 25sten December, na een verblijf van 18 dagen aan boord, in den besten welstand ter reede van C. C. C. aan, terwijl zich bij het bataljon van het W. Y. regiment, dat dienzelfden dag was aangekomen, na eene zeercis van slechts 11 dagen, toen reeds 17 koortslijders bevonden. Eerstgenoemd bataljon debarkeerde in den namiddag van den 28sten en ging toen onmiddellijk op marsch naar Prahsu, waar het den 3en Januari aankwam. Op dien ongeveer 120 KM. langen weg had het slechts 2 achterblijvers en de goede conditie waarin het korps te Prahsu aankwam, ontlokte eene tevredenheidsbetuiging van den expeditie-commandant, die zich

toen ter plaatse bevond en het bataljon bij aankomst geïnspecteerd had. Daarentegen had het W.-Y. bataljon, dat één dag later van C. C. C. vertrok, den eersten marschdag 80 en den tweeden 30 à 40 achterblijvers gehad, zoodat men halverwege Prahsu een rustdag moest houden om dien achterblijvers gelegenheid te geven zich zooveel mogelijk wederom bij hun korps te vervoegen. Hoewel dit dan ook gedeeltelijk gelukte, kwam het bataljon den 5en Januari toch slechts met eene sterkte van 337 hoofden te Prahsu aan en had het toen dus reeds 16 % van de sterkte ingeboet.

Een maand later bedroeg het ziekte-cijfer bij dit bataljon reeds 30 % en voor de geheele expeditie leverde het $\pm \frac{2}{3}$ van het totaal aantal zieken bij de troepenmacht.

En thans de inlandsche troepen: een half bataljon van het West-Indische regiment te Sierra Leona en de Hauzza's.

Het W.-I. regt. maakte een onderdeel uit van het *Colonial Corps*, dat bezettingstroepen geeft aan de belangrijkste Engelsche koloniën. Het regiment bestond destijds uit 2 bataljons elk van 8 compagnieën en 1 depôt van 2 compagnieën. Een bataljon en het depôt bevinden zich in garnizoen op de West-Indische eilanden, het andere bataljon te Sierra Leona op de W.-kust van Afrika.

Lag het reeds met het oog op den korten afstand van Sierra Leona tot de Goudkust voor de hand, troepen van dit bataljon voor de expeditie te bestemmen, een andere reden daarvoor was, dat dit bataljon wat het inlandsch element betreft, gerecrueteerd wordt uit de inboorlingen van Afrika's Westkust. Men zou dus in deze militairen, personen hebben, die evenals de Hauzza's beter bestand geacht konden worden tegen het klimaat van de Goudkust dan eenig ander vreemd inlandsch korps, zij zouden daar gemakkelijker te verplegen zijn en zich in die terreinen meer thuis gevoelen.

De officieren van het W.-I. regt. zijn allen Engelschen; de onderofficieren worden voor een deel uit de inlandsche minderen getrokken. De expeditie-commandant, die het korps kende en wist dat hij daaraan goede troepen zou hebben, had er in het bijzonder de aandacht op gevestigd.

De Hauzza's vormen de bezettingstroepen van de Goudkust en zijn niet meer dan militaire politietroepen. 12 December 1894 bedroeg de sterkte 974 officieren en minderen, waarvan ongeveer 235 noodig bleven voor de bezetting van de kustplaatsen, zoodat de expeditie-commandant over \pm 740 man zou kunnen beschikken. Zooals ik reeds gezegd heb, was aan twee detachementen, te zamen 150 man sterk, een opdracht gegeven buiten het eigenlijke operatietooneel; later werden zij te Nkorauza vereenigd met het doel om bij den aanval op Kumasi, dien aanval in vereeniging met hulptroepen uit het N. O. te steunen.

De Hauzza's worden gerecrueteerd uit de aan de westzijde van den middenloop van den Niger gelegen Hauzza-staat. Zij zijn Mahomedanen en hebben de reputatie van tot zeer bruikbare soldaten te kunnen worden gevormd, vooral zijn het goede schutters.

Zij worden gecommandeerd door officieren van hun landaard, waarboven, evenals bij de inlandsche korpsen in Britsch-Indië het geval is, eenige Engelsche officieren zijn gesteld. Deze dragen hier den titel van adjunct-inspecteur of inspecteur, terwijl aan het hoofd van de geheele Constabulary of Hauzza Force, een inspecteur-generaal staat, destijds Sir Francis Scott.

Terwijl alle Hauzza's bewapend waren met de Martiny-Heury karabijn, was een deel hunner ook geoefend in de bediening van *geschut*, nl. bergkanonnen van 7 $\bar{\omega}$ en Maxim-mitrailleurs. Deze laatste — 4 in getal — verschoten dezelfde munitie als de karabijnen en waren bestemd om stuksgewijze over verschillende afdelingen Hauzza's verdeeld te worden. Zoo was b.v. één mitrailleur toegevoegd aan het 100 man sterke detachement te Bompata.

De bergkanonnen daarentegen zouden ten getale van 6 in ééne batterij vereenigd worden. Aan beter geschut bestond geen behoefte; de 7 $\bar{\omega}$ er, die ook bij de overige expeditie had dienst gedaan en toen uitstekend voldeed, beloofde ook nu weder door zijn gering gewicht en eenvoudige constructie, hier beter op zijn plaats te zijn dan nieuwer geschut. Men bedenke toch,

dat al het materieel met handen zou moeten worden vervoerd, dat de bediening hoofdzakelijk op de Hauzza's zou neerkomen en dat de tegenpartij geen artillerie in het veld zou brengen.

De batterij zou worden gecommandeerd door een kapitein der artillerie van het Engelsche leger, wien 11 onderofficieren en korporaals van zijn wapen en 1 gewermaker werden toegevoegd. Overigens zouden daarbij slechts Hauzza's worden ingedeeld, nl. 2 officieren en 50 man en verder koelies voor het transport. Deze laatsten kregen daarin een vooroefening, d. w. z. zij werden in die mate voor hun taak geschikt gemaakt, dat zij evenals de kanonniërs, na het uitspreken van een commando, zonder verdere uitlegging wisten wat zij te doen hadden.

De vuurmond woog 68 KG., de affuit 125 en het projectiel 3.45 KG.; in het geheel waren 263 dragers bij de batterij noodig voor het transport van de 6 stukken met munitie.

Bij gemis aan *cavalerie*, welk wapen te Ashanti niet bruikbaar zou zijn, rekende men er op een korps hulptroupen te kunnen organiseren, voor de uitvoering van den veiligheids- en kondschapdienst.

Met die organisatie en de aanvoering der hulptroupen zou worden belast de majoor der cavalerie Baden Powell, wien daarvoor een kapitein werd toegevoegd, die vroeger op de Goudkust geweest en met de toestanden aldaar goed bekend was.

Verder zouden bij de expeditionaire macht worden ingedeeld, behalve de hierna te noemen officieren en minderen van het Army Service Corps, Army Pay Department en Medical Department:

4 officieren en 22 minderen van het *Ordnance Store Corps* (artilleriepark),

3 officieren en 17 minderen van de *genietroepen* en eene *telegraafafdeeling* van 2 officieren en 19 minderen.

Hoewel men à priori had kunnen zeggen, dat er voor genietroepen bij deze expeditie zeer veel werk zou zijn, zien wij daarbij toch maar een klein detachement van dit wapen ingedeeld. Dit is dan trouwens ook gebleken een bepaalde fout te

zijn geweest en de gevolgen daarvan zouden ongetwijfeld nog meer aan het licht getreden zijn, wanneer de civiele autoriteiten ter Goudkust niet zulk een boven allen lof verheven medewerking hadden betoond en de genietroepen in hunne werkzaamheden niet zoo krachtdadig waren bijgestaan door Baden Powell's hulptroupen.

Zooals bekend is, vormen *administratie* en *legerverpleging* in Engeland twee geheel van elkander afgescheiden takken van dienst: het Army Pay Department en het Army Service Corps. Behalve legerverpleging (supply), behoort tot den laatsten dienst ook het transportwezen (transport).

Van het Army Pay Department waren bij de expeditionaire macht ingedeeld 3 officieren en 4 minderen, van het Army Service Corps 12 officieren en 60 minderen. Deze laatsten zouden grootendeels ten dienste komen van de afdeling »transport», want als transportmiddel zou men uitsluitend dragers bezigen, waarvan men het op den 250 K.M. langen weg naar Kumasi benoodigde aantal, op \pm 10.000 geschat had.

Dat de Eugelschen, die meesters zijn in de regeling van het transportwezen op expeditiën en eene rijke ondervinding hebben omtrent alle middelen, welke daarvoor ten dienste staan, hier hun toevlucht namen tot het transportmiddel, waartoe zij anders, om de vele nadeelen welke daaraan verbonden zijn, eerst in laatste instantie overgaan, zou op zichzelf haast als bewijs mogen gelden, dat de drager hier toch het meest praktische transportmiddel was.

Trouwens, voor de samenstelling van de 1e linie van den trein welke de troepen op hunne marschen vergezelt, kon men niet anders dan dragers kiezen. Op de Goudkust toch zijn geen draag- of trekdieren inheemsch en volgens verschillende schrijvers over dit kustgedeelte, kunnen die dieren daar ook niet acclimateren. Zou men dit bezwaar nu ook al over het hoofd kunnen zien met het oog op den vermoedelijk zeer korten duur der expeditie en door te zorgen voor eene groote reserve aan treindieren, dan zou men hoogst waarschijnlijk op een ander bezwaar stuiten, nl. dat voor die dieren geen voldoende

14.000

hoeveelheid voedsel zou te vinden zijn. Dit toch is vrij aanneemlijk in een land, waar dergelijke dieren niet inheemsch zijn, bovendien voor een deel van de streek, nl. het boschrijke gedeelte tusschen Prahsu en Kumasi, wist men het zeker.

Een andere vraag is intusschen, of voor den dienst op de communicatielijn, althans gedeeltelijk — nl. van C. C. C. tot Prahsu —, niet met vrucht gebruik gemaakt had kunnen worden van licht spoorwegmaterieel.

De vorige expeditie naar Ashanti was met dergelijk materieel uitgerust geweest, maar lord Wolseley had het toen niet benut, omdat het naar zijne meening te zwaar was en de weg zich voor het gebruik daarvan niet eigende. Die bezwaren behoeften nu niet te gelden; de techniek is in de laatste 20 jaren in staat geweest heel wat lichter spoorwegmaterieel te vervaardigen dan waartoe men destijds in staat was; en wat den weg van C. C. C. naar Prahsu betreft, niet alleen was deze nu in vrij wat beteren toestand dan waarin Wolseley hem toen had aangetroffen, maar men had bovendien tijd om daaraan zoo noodig nog meer verbeteringen te doen aanbrengen.

Het eenige werkelijke bezwaar kon m. i. gelegen zijn in de hooge kosten van aanschaffing, aanvoer en exploitatie van het spoorwegmaterieel, en ik vermoed dan ook wel dat dit overwegend zal zijn geweest, vooral omdat men verwachtte, dat de expeditie slechts zeer kort zou duren. Bovendien schijnt men er vrij zeker van geweest te zijn dragers in voldoende getal op de Goudkust te kunnen krijgen, aan welke aanschaffingswijze wel het gevaar van desertie op groote schaal is verbonden, maar waarvan aan den anderen kant de niet te miskennen voordeelen zijn, dat geen uitgaven gedaan behoeven te worden voor de uitrusting en den overtocht der koelies, dat men hen naar behoefte kan aannemen en ontslaan, dat zij bestand zijn tegen het klimaat van het land en last not least, dat hunne verpleging grootendeels in eene geldverpleging kan bestaan.

De expeditiecommandant verwachtte in 3 weken tijds Kumasi te kunnen bereiken; daarvan rekende hij 1 week noodig te hebben voor het afleggen van de eerste helft van den weg tot Prahsu en 2 weken voor het overige gedeelte. Rekenende op

eenige verblijfdagen te Kumasi en op een terugmarsch, wat sneller dan de heenmarsch, zou de expeditie dus in 6 weken tijds afgelopen kunnen zijn. Men begon daarom met de troepenmacht uit te rusten met een vivresvoorraad van 2 maanden, welke onmiddellijk nadat tot de expeditie besloten was, verpakt en geleidelijk naar de Goudkust verscheept werd.

Bij de verpakking van die voorraden, welke bestemd waren om naar het binnenland te worden opgevoerd, diende rekening gehouden te worden met de wijze van dragen der inboorlingen op de kust. Bij voorkeur droegen deze éénmansvrachten, nu eens op het hoofd dan weer op de schouders, en bij de vorige expeditie was de ondervinding opgedaan, dat hun draagkracht, onder de omstandigheden zooals deze zich te velde voordoen, kon worden gesteld op 45 tot 60 Eng. ponden, al naar gelang de toestand van den weg.

In verband hiermede werd dat gedeelte der voorraden, dat uitsluitend bestemd was ten gebruike ten Z. van de Prah, waar men tot Prahsu over een goeden weg beschikte, verpakt in éénmansvrachten van 60 Eng. ponden en het overige gedeelte in vrachten van 45 Eng. ponden. Men heeft het zich door dien maatregel zeker niet gemakkelijk gemaakt, maar wel een bewijs, dat men tegen geen moeilijkheden opzag, waar het gold een zoo groot mogelijk nuttig effect van den transporttrein te kunnen trekken.

Om waterschade en bederf te voorkomen, werd alles zooveel mogelijk in blik verpakt, terwijl de colli's aan de eene zijde uitgehold en van draagbanden voorzien werden, opdat zij even gemakkelijk op de schouders als op het hoofd gedragen konden worden.

Voorwerpen, welke niet tot éénmansvrachten af te pakken waren — kookgereedschap, tentmaterieel, filters, waterbakken enz. — vereenigde men, zoo zij al geen twee of meer mansvrachten vormden, op de meest practische wijze tot dergelijke vrachten, en alleen die zaken, welke bestemd waren om op de basis te blijven, werden zonder nadere verpakking overgevoerd in de kisten, vaten, balen enz. waarin zij in den handel of in de magazijnen voorkwamen.

Die quaestie van verpakking is van groot gewicht, omdat de ondervinding leert, dat waar men het er op aan liet komen alles zoo noodig op de basis over te pakken, daarvoor meermaalen tijd en middelen ontbraken. De verschillende colli's moeten daarbij zorgvuldig gemerkt zijn, zoodat daaruit de inhoud alsmede het netto en bruto gewicht blijken kunnen, eene aanlegenschap, welke hier echter niet expresselijk geregeld behoefde te worden, omdat de Engelsche voorschriften daarin eens voor al voorzien.

Had men aan een en ander veel zorg besteed, ook met de inlading schijnt dit het geval geweest te zijn. Ware toch niet zorgvuldig alles bij elkander gevoegd wat bij elkander behoorde, hetzij om dadelijk verbruikt, hetzij om naar dezelfde plaats van bestemming opgevoerd te worden, dan zou het ontschepen en sorteerden van de goederen zeker heel wat meer tijd gekost hebben, dan nu het geval blijkt geweest te zijn.

Het is hier de plaats om met een enkel woord te spreken over het *verplegingsplan*. Het operatietooneel beloofde voor den Europeaan weinig anders op te leveren dan vleesch — voornamelijk van schapen — visch, wat groenten en vruchten. De Engelsche militairen en de manschappen van het W.-I. regiment, die in voeding aan de Europeanen gelijkgesteld werden, zouden dus grootendeels uit de magazijnen moeten worden verpleegd.

Voor de Hauzza's, de hulptroepen en dragers daarentegen, allen menschen van het land, waren de noodige voedingsmiddelen natuurlijk wel voorhanden, doch gold het slechts ze onder hun bereik te stellen. De daarvoor te treffen maatregelen konden zich voorshands slechts bepalen tot het gebied ten Z. van de Prah, waar geen vijand te duchten viel. Kwam men ten N. van die rivier, dan zou het hoofdzakelijk van de houding van den vijand afhangen, hoe gehandeld zou moeten worden. Voorloopig diende men rekening te houden met het ongunstigste geval, nl. dat dan ook deze lieden uit de magazijnen zouden moeten worden verpleegd.

Hoewel men met het eerste stoomschip, dat naar de Goud-

kust vertrok en voornamelijk met materieel voor de expeditie geladen was, een 3tal officieren van het Army Service Corps medegaf, om zooveel mogelijk alles voor de verpleging der troepen te regelen, was het dien officieren slechts gegeven de noodige maatregelen te treffen voor de verpleging van het Europeesche gedeelte der expeditionaire macht, voornamelijk opdat zooveel mogelijk versch vleesch en versch brood zou kunnen worden verstrekt. De zorg voor de voeding der inlandsche troepen kwam dus in hoofdzaak neer op de koloniale ambtenaren.

Deze zagen terecht in, dat men het niet aan de dragers mocht overlaten hunne levensmiddelen te koopjen, waar zij dit wenschten. Deed men dit, dan was te voorzien, dat de eerste transporten op hun weg zouden nemen wat er maar te krijgen was, waardoor schrik en ontsteltenis onder de bevolking zou worden gebracht, zoodat het den volgenden transporten moeilijk zou vallen in hun onderhoud te voorzien. Daarom wisten de ambtenaren de bevolking er toe te brengen, om op aangewezen plaatsen langs de communicatielijn in de nabijheid der op te richten posten, markten te openen, welke onder militair politietoezicht zouden worden gesteld. Men zou dan niet alleen het oog kunnen houden op hetgeen verkocht werd, maar zou er ook voor kunnen waken, dat 't gekochte behoorlijk betaald werd, waarvoor aan elken drager dagelijks $\frac{1}{4}$ shilling vivres-indemniteit boven zijn daggeld zou worden uitbetaald.

Deze regeling heeft uitstekend gewerkt; het daaraan verbonden nadeel, dat men zich door deze wijze van verpleging in groote mate afhankelijk maakte van de bevolking, woog niet zwaar. Ten Z. van de Prah toch — en voor dit gebied zou de regeling voorloopig slechts gelden — was men van hare goede gezindheid en van de medewerking der hoofden overtuigd.

Overigens had deze regeling niets dan voordeelen; de bevolking, die tegen gereede betaling afzet zou vinden van hare koopwaren, zou daarbij profiteeren en zich haasten zooveel mogelijk aan te brengen, terwijl de intendance ontheven werd van de zorgen voor het opkopen, bewaren, beheeren en nitdeelen van de voedingsmiddelen.

Voor de verpleging van de Engelsche militairen zou men magazijnen inrichten bij de posten, welke vóórdat de opmarsch uit C.C.C. zou plaats hebben, op een onderlingen afstand van één dagmarsch langs den weg naar Prahsu zouden worden gebouwd. Waren die magazijnen tijdig van het noodige voor het onderhoud van de doortrekkende troepen voorzien, dan behoefde men ook voor hunne voeding ten Z. van de Prah verder geen zorg te hebben. Ten overvloede zou echter elk militair nog worden uitgerust met een noodration, genoeg voor 36 uren, waardoor zelfs voorzien was in het geval, dat men door de eene of andere omstandigheid de voor nachtverblijf aange-
wezen etappe niet kon bereiken.

Prahsu gelegen aan het noordelijk uiteinde van het goed bruikbare gedeelte van den weg en op de grens van het veilige en het vijandelijke gebied, was als van zelf aangewezen om tot hulpbasis te worden ingericht. Daarheen zouden de voorraden moeten worden overgebracht, welke bestemd waren ten gebruike der troepen, wanneer deze zich ten N. van de Prah bevonden. Hoe dan de verpleging geregeld diende te worden, was vooraf niet te bepalen, daar zulks hoofdzakelijk zou afhangen van de houding, welke de vijand aannam. Ontmoette men daar reeds dadelijk vijandelijkheden, dan zouden de magazijnen eerst in den rug der vooruitrukkende troepen zijn aan te leggen, nadat de weg veilig was en zouden de voorraden uit die magazijnen door middel van een mobielen verplegingstrein onder het bereik van de troepen moeten worden gebracht, terwijl die magazijnen op hun beurt wederom uit Prahsu zouden worden aangevuld.

Om nu echter voorloopig te Prahsu geen te groote opeenhooping van voorraden te krijgen, werd bepaald, dat te Mansu, halverwege C.C.C.-Prahsu een hoofddepot zou worden opgericht, van waaruit de voorraden te Prahsu geleidelijk zouden worden aangevuld.

Dit was in algemeene trekken het plan van verpleging; zooals wij straks zullen zien, zouden de koloniale autoriteiten schier alles verrichten, wat ter voorbereiding voor de uitvoering van dit plan diende te geschieden.

Ten aanzien van de *voeding* werd bepaald, dat het dagelijksch ration voor de aan de expeditie deelnemende Engelsche officieren en minderen en voor de militairen van het W.-I. regiment zou bestaan uit:

682	gram	brood of beschuit of
455	»	meel,
682	»	versch vleesch of
455	»	geconserveerd vleesch,
28	»	gedroogde uien of gecoprimeerde groenten, dan wel
455	»	versche groenten,
28	»	geconserveerde aardappelen of
227	»	versche aardappelen,
28	»	chocolade,
14	»	thee,
55	»	suiker,
14	»	zout,
0.8	»	peper.

Als beginsel werd gesteld, dat zooveel mogelijk versche levensmiddelen zouden worden verstrekt; wat de landstreek daarvoor beloofde op te leveren, heb ik reeds medegedeeld.

Het voornaamste daarvan was zeker wel vleesch, wel is waar schapenvleesch, maar dit was voor de Engelschen, die dit vleesch met veel meer graagte eten dan wij Hollanders, geen bezwaar.

Men deelde daarom eenige slaggers bij de expeditionaire macht in, onder wier toezicht kudde schapen de troepen zouden volgen, ten einde aldus de voortdurende verstrekking van versch vleesch mogelijk te maken.

Voor de verstrekking van versch brood was gezorgd door de expeditie uit te rusten met personeel en materieel voor bakkerijen. Dit laatste zou aanvankelijk op de daarvoor aangewezen posten worden opgesteld, terwijl later eene veldbakkerij aan de verplegingscolonne zou worden toegevoegd.

Voor de gevallen, dat men tot eenigszins langdurig gebruik van conserven zou zijn aangewezen, waren ingrediënten medegenomen om de nadeelige gevolgen van dat gebruik te voorkomen, nl. citroensap en suiker — 14 en 7 gram per man en per dag — en vruchtengelei — 2 maal per week 11.5 gram.

Ook voor afwisseling in de conserven was gezorgd; zoo zou men nu en dan in plaats van geconserveerd vleesch, geconserveerde erwtensoep en een cartouche Bovril kunnen geven en in plaats van vleesch en groenten een ration »maconachie'', een blikken conserve, bestaande uit 340.2 gr. schapenvleesch en 226.8 gr. groenten en vleeschextract.

Het zou mij te ver voeren, wanneer ik het Ashanti-ration gedetailleerd ging bespreken; ik zal mij daarom tot enkele opmerkingen bepalen.

In de eerste plaats vestig ik de aandacht op de ruime vleesch- en broodvoeding van de Engelschen; wanneer wij dit ration vergelijken met hetgeen wij den Europeanen te velde aan vleesch en brood geven — 350 gram rundvleesch en 80 gram varkensvleesch, 200 gram brood — dan zijn de verschillen inderdaad zeer groot. Zij zijn het gevolg van het beginsel, dat in Engeland gevolgd wordt, om den Europeaan in de tropen, zooveel mogelijk in denzelfden geest te blijven voeden, zooals hij dit van jongs af gewend is geweest; ook buiten Engeland zijn dus de hoofdspijzen van den militair brood, vleesch, aardappelen en groenten.

Wij doen dit, zooals bekend is, in ons Indië niet, maar maken van de rijst, het voedingsmiddel van het land, de hoofdspijs voor den militair; van de 14 middag- en avondmaaltijden in de week, vormt 9 maal rijst het hoofdbestanddeel. Zonder nu op de waarde van dit voedingsmiddel iets te willen afdingen en dus ook niet te willen beweren, dat men het aan de Europeanen zou moeten onthouden, geloof ik toch wel, dat het aanbeveling zou verdienen hun de rijst op wat minder ruime schaal te verstrekken dan thans het geval is. Onze wijze van voeding moge enkele voordeelen in zich sluiten, ook goedkoop zijn en theoretisch aan de eischen der voedingsleer voldoen, toch meen ik als zeker te mogen aannemen, dat het Engelsche stelsel ook bij ons meer in den smaak van den man zou vallen, terwijl verder een nadeel van ons stelsel is, dat het tarief voor de voeding te velde, waar deze voor een groot deel uit rijst bestaat, zeer omvangrijk is moeten worden, doordien men, om althans eenige variatie in die eindelooze rijstmaaltij-

den te brengen, daarin vele toespizzen heeft moeten opnemen. Dit nadeel is van geen geringe beteekenis, vooral niet voor ons, die op expeditiën in transportmiddelen zeer beperkt zijn.

Dat men, evenals bij ons te velde het geval is, het theeration ruim stelde, acht ik zeer juist gezien; in een land, waar het aan te bevelen is, het water niet anders dan gekookt te drinken, kan men het door daarvan thee te koken, smakelijker maken. Behalve thee, krijgt de man bij ons ook koffie, die bij het ontbijt verstrekt wordt en daarvoor gemalen moet worden medegenomen. Hier te Ashanti, vreesde men, dat de koffie zich in dien toestand niet goed zou houden, men nam haar daarom slechts bij wijze van proef in tabletvorm mede en alleen om c. q. aan zieken te worden verstrekt, doch had voor de troepen chocolade en suiker uitgetrokken ten gebruike bij het ontbijt.

Sterke drank komt in het ration niet voor, al werd daarvan wel een voorraad medegenomen. De Engelschen huldigen omtrent de verstrekking daarvan ook weder een ander beginsel dan wij, want terwijl bij ons den man elken dag 10 centiliter jenever wordt geschonken, geven onze Britsche naburen den militair in de koloniën alleen dan alcoholiën — te Ashanti 7.1 cL. rum — wanneer dit om gezondheids- of andere redenen wenschelijk word geacht. Sterke drank in geringe hoeveelheden gebruikt, schaadt zeker niet; Duncan geeft in zijn zoeven door mij genoemd boek, zelfs tal van voorbeelden hoe de verstrekking daarvan gunstig op de gezondheid der militairen bij expeditiën werkte. Toch komt ook hij tot het besluit, dat men daarom daarvan nog geen regel moet maken, maar de verstrekking van alcoholiën tot de werkelijk noodzakelijke gevallen beperkt moet worden, het beginsel dus, dat wij door Engeland in de koloniën zien toegepast.

Mij dunkt, dat wij hierin een navolgenswaardig voorbeeld hebben en dat wij, om langzamerhand daartoe te komen, goed zouden doen het jeneverration al dadelijk te halveeren. 10 cL. is werkelijk zeer veel.

Eindelijk nog éene opmerking omtrent het tarief, nl. dat daarop geen zeep voorkomt. Ik acht dat eene bepaalde fout,

omdat men daardoor de onzindelijkheid in de hand werkt. Wel is waar, werd zeep in voldoende hoeveelheid medegenomen en zou de man zich die, evenals tabak, steeds tegen geringen prijs kunnen koopen, maar het is de vraag of hij zelf altijd wel van het onmisbare van eerstgenoemd artikel overtuigd zou zijn.

Dat men de inlanders van het W.-I. regiment in voeding gelijkstelde met de Engelsche militairen, komt mij, bij het stelsel dat de Britten elders ten aanzien van de voeding der inlandsche militairen volgen, vreemd voor. Al mogen de negers physisch beter ontwikkeld zijn dan de inlanders van het leger in Britsch-Indie en al komt hun dus een krachtiger voeding toe, toch geloof ik wel te mogen aannemen, dat hunne voedingsmiddelen vóór het in dienst treden van geheel anderen aard zijn, dan die welke men hun te Ashanti, volgens het daareven genoemd tarief, zou verstrekken, zoodat op hen hoogstwaarschijnlijk niet het boginsel werd toegepast om de manschappen in hoofdzaak met datgene te voeden, waaraan zij van jongs af gewoon waren. Het is echter ook mogelijk — ik heb daaromtrent geen zekerheid kunnen krijgen — dat men de WestIndiërs in het garnizoen reeds aan deze voeding gewend had.

Het noodration voor 36 uren, dat alle militairen bij zich droegen en waarover ik reeds sprak, bestond uit 113,4 gr. chocolade en eene gelijke hoeveelheid vleeschextract in tabletvorm. Het blijkt niet, dat men dit ration ooit heeft behoeven aan te spreken, van daar waarschijnlijk dat men er geen gewag van gemaakt vindt hoe het voldeed.

Zooals ik reeds zeide, zouden de Hauzza's, hulptroepen en dragers ten Z. van de Prah in eigen voeding moeten voorzien. Toch lezen wij, dat voor de Hauzza's een ration was uitgetrokken van 455 gr. beschuit en evenzooveel geconserveerd vleesch, hetgeen hoogstwaarschijnlijk als een aanvullingsration zal moeten worden beschouwd, omdat men vreesde, dat deze militairen, die zeker aan eene betere voeding gewend waren dan de overige inlanders, niet enkel van de voortbrengselen des lands zouden kunnen leven; vooral ook daarom niet, omdat zij door den aard der door hen te verrichten diensten minder vrij zouden

zijn in hunne bewegingen dan de koelics, die het noodige op de passars zouden kunnen opkopen.

Welk ration voor de Hauzza's was uitgetrokken, bestemd om hun te worden verstrekt, zoodra zij tijdens de operatiën ten N. van de Prah geheel uit de magazijnen zouden moeten worden verpleegd, wordt niet opgegeven. Voor de dragers wordt het verschillend opgegeven, één der schrijvers spreekt n.l. van 155 gr. beschuit en half zooveel geconserveerd vleesch en een ander van

662 gr. rijst,
111 » vleesch,
14 » zout en
0.8 » peper.

Onbekend als ik ben met de levenswijze dier lieden, kan ik niet beoordeelen in hoever die rations gerekend kunnen worden aan hunne behoeften te voldoen. Het tweede komt mij rationeeler voor dan het eerste; welke opgave echter ook de juiste moge zijn, in elk geval blijkt daaruit, dat de Engelschen hun dragers op expeditie minder luxueus voeden dan wij dit doen, die voor hen hetzelfde ration uittrekken als voor de inlandsche militairen.

Als spoedig bleek het tijdens de expeditie, dat het ook ten N. van de Prah ten deele mogelijk zou zijn de dragers uit de landstreek te voeden. Dit voordeel werd niet onbenut gelaten; ten opzichte van de dragers, die dienst deden op de communicatielijn, bleef men toen doorgaan met geldverpleging, terwijl men de anderen, die door hunne vaste indeeling bij korpsen en diensten minder vrij waren in hun bewegingen, een half ration vivres uit de magazijnen gaf en de andere helft in geld nitbetaalde.

Thans het een en ander omtrent de *kleeding* en *uitrusting*.

De Engelsche militair krijgt eerst bij aankomst in de kolonie de meerdere kleeding- en uitrustingsstukken, welke hij voor de dienst aldaar behoeft en waarbij uit den aard der zaak met het klimaat wordt rekening gehouden. Op de Goudkust was echter, zooals wij gezien hebben geen Engelsch garnizoen; men

diende dus vooruit vast te stellen, waaruit de kleeding- en uitrustingsstukken van de militairen, die aan deze expeditie zouden deelnemen, moesten bestaan, om hun die vóór het vertrek uit te reiken.

In de eerste plaats dan de kleeding.

Wat de onderkleeding betreft, zou de man geheel in wol worden gestoken en dat niet alleen voor den duur der reis — men zou in December uitstoomen — maar ook ten gebruike op expeditie.

Aan bovenkleeding werd medegegeven: een laken groot tennue, een serge- en een khaki-drill kostuum. Khaki-drill vormt de grondstof voor de veldkleeding in de tropen en schijnt voor dit doel zoo goed te voldoen, dat ook Frankrijk en Duitschland haar bij hunne koloniale legers hebben ingevoerd. Toch zou het khaki-kostuum hier niet de veldkleeding vormen, maar slechts dienen voor het gebruik aan boord, zoodra men in de warmte kwam. Tijdens de expeditie zou alleen de sergckleeding gebruikt worden en hoewel zij zich daarvoor in vele opzichten minder goed leent — serge is warmer, scheurt spoediger en kan minder gemakkelijk gewasschen worden — ging men daartoe over hoogstwaarschijnlijk, uit een hygienisch oogpunt.

Dezelfde maatregel toch, was ook toegepast tijdens de vorige expeditie naar Ashanti in 1873/74 en de goede invloed daarvan was niet te miskennen geweest.

Duncan noemt nog andere voorbeelden, waaruit gebleken is hoe flanel, wol en serge de beste kleeding vormen tegen malaria, en vooral daar beveelt hij haar aan, waar de verschillen in temperatuur over dag en des nachts groot zijn.

Wanneer men zich herinnert hetgeen ik omtrent het klimaat der Gondkust gezegd heb, dan is het dunkt mij niet gewaagd om alleen daarin de reden voor deze afwijking van de gewone, zoo practische veldkleeding te vinden. Ik vraag mij echter af, hoe de menschen zich bij eene temperatuur van 82°—87° Fahr. wel gevoeld zullen hebben in wollen onder- en bovenkleeding en of, wanneer wollen bovenkleeding hier zooveel beter was dan die van katoen, het dan ten minste geen aanbeveling had verdiend onderkleeding van katoen te geven. Nog juister gezien

komt mij voor, wat de Franschen deden bij de expeditie naar Dahomey in 1892, nl. wollen onderkleeding en twee stel bovenkleeding, nl. een van katoen en een van wol verstrekken, het eerste ten gebruike vóór, het andere na zonsondergang. Vooral te Ashanti, waar men op een paar honderd dragers meer of minder niet scheen behoeven te zien, ware zulk eene regeling dunkt mij gemakkelijk uitvoerbaar geweest.

Het medenemen van een laken kostuum voor groot tenue, kan als groote luxe beschouwd worden, te meer daar het evenals de khaki-drill kleeding bij den opmarsch naar het binnenland op de operatiebasis zou worden achtergelaten.

Het is hier de plaats niet om de verschillende kleedingstukken te bespreken, toch wil ik op enkele punten de aandacht vestigen.

De Engelsche koloniale helmhoed, welke men met het oog op het gebruik in het garnizoen terecht van eene witte grondstof heeft gemaakt, werd hier, omdat wit te velde eene onpractische kleur is, van een bruin overtrek voorzien.

Een halsdas, waarvan de hygienisten het gebruik in de tropen als om strijd veroordeelen, behoorde hier dus zeer juist, niet tot de kleedingstukken van den man.

Behalve 2 paar lederen schoenen, kreeg elk man 1 paar zeildoeksche schoenen, hetgeen mij voorkomt een zeer aanbevelenswaardige maatregel te zijn om het loopen op bloote voeten in het bivak te voorkomen. Terwijl beenwindsels (putties) in Engeland de gewone beenbekleeding vormen, kreeg de man hier bovendien nog een paar slobkousen. Putties hebben ontegenzeggelijk voordeelen boven slobkousen, maar de eerste kunnen niet beletten, dat men in drassig terrein marcheerende, de schoenen verliest. Wel droeg men hier boven den enkel reikende rijgschoenen, maar zelfs daarbij schijnt gevaar voor verliezen te hebben bestaan in de drassige terreinen van Ashanti.

Behalve de kleeding aan het lichaam zou de soldaat op marsch te dragen hebben :

wapenen en ledergoed met 70 patronen,
veldflesch en draagbare filter,

cetketel met toebehooren (vork, lepel, mes),
broodzak met 227 gr. beschuit en noodration,
zakje met naai- en poetsgereedschap,
verbandpakje,

wollen mnts en idem jersey ten gebruike in het bivak.

Alle overige equipementstukken, welke de man in het bivak
noodig had, nl.:

deken met een stuk waterdichte stof,

kapotjas en

ransel met reservekleedingstukken (1 pr. lederen en 1 pr.
zeildoeksche schoenen, 1 pr. putties, 1 hemd, 1 pr. sokken en
1 handdoek),

zouden bij den bagagetrein worden medegevoerd, terwijl, zooals
ik reeds gezegd heb, de laken en khaki-kleeding op de operatie-
basis achterbleven.

Het is mij niet mogelijk geweest met eenige juistheid na te
gaan, hoe groot hier het gewicht was, waarmede men den
militair belastte. Het streven om hem van overtollige bagage
te ontlasten — een dringende eisch, vooral bij oorlogvoering
in de tropen — is onmiskenbaar, maar toch dunkt mij, had
men daarin nog verder kunnen gaan.

Zou men hier niet hebben kunnen volstaan met eene munitie-
uitrusting bij den man van 60 patronen, zooals voor de infanterie
van ons leger is vastgesteld? Voor de oorlogvoering tegen den
inlandschen vijand lijkt mij eene zoodanige munitie-uitrusting
bij gebruik van een enkellader ruim voldoende.

Waarom moest de man zijn cetketel, de wollen muts en de
jersey, welke toch slechts ten gebruike in het bivak bestemd
waren, zelf dragen?

Is het wel noodzakelijk, dat elk man van een verbandpakje
wordt voorzien, in aanmerking genomen het minder bloedige
van de gevechten tegen een inlandschen vijand?

Wat ik in de uitrusting en de wijze waarop deze werd mede-
gevoerd toejuich, is dat kapotjas en ransel naar den bagage-
trein werden verwezen en dat elk man een lepel, vork, mes
en zakfilter kreeg. Dit zijn zaken, die weinig wegen; lepel,
mes en vork voorzien in eene bepaalde behoefte en het mede-

geven van een zakfilter kan in een land, waar men het water niet vertrouwen mocht en er waarschijnlijk niet altijd voldoende maatregelen zouden kunnen worden getroffen om het geheel onschadelijk te maken, niet anders dan aanbeveling verdienen. Van groot nut acht ik eveneens het medegeven van een stuk waterdicht linnen; de deken, die daarin gerold wordt, blijft daardoor op marsch droog en schoon en wanneer de soldaat in het geval komt van te moeten bivakkeeren, zal hij door op het waterdicht linnen te gaan liggen, minder nadeel onder vinden van den vochtigen bodem. Daarentegen mis ik in de uitrusting een reserve-pantalon, overtollig kon deze m. i. niet genoemd worden.

Hetgeen ik tot dusverre omtrent de kleeding en uitrusting gezegd heb, gold, voor zoover ik heb kunnen nagaan, slechts den Engelschen militair. Omtrent de inlandsche troepen vermelden de bronnen nagenoeg niets; in de illustraties uit de dagen van »The Queen's Jubilee» konden wij echter zien, hoe de Hanzza's en de manschappen van het W.-I. regiment gekleed gaan en daaruit blijkt, dat de Engelschen ook ten opzichte van hen de gewoonte volgen, welke zij ook elders in de kolonie in toepassing brengen, nl. de inlandsche militairen, niet zooals bij ons als de Europeanen te kleeden, maar hen te steken in de hen beter passende kleederdracht van het land, voor zooveel nodig gewijzigd naar de militaire eischen, doch altijd met schoenen.

Een navolgenswaardig voorbeeld vinden wij ook in een voorschrift dat hier gegeven wordt omtrent de door de officieren mede te nemen kleeding- en uitrustingstukken. Voor officieren, die nog nimmer te velde zijn geweest, vervalt daardoor elke twijfel omtrent hetgeen als noodig en nuttig moet worden aangemerkt, bovendien wordt daardoor het gevaar ontgaan, dat zij meer bagage medenemen, dan waarvoor transportmiddelen beschikbaar kunnen worden gesteld.

In hoofdzaak golden hier voor de officieren dezelfde bepalingen als voor de minderen; in plaats van met een geweer waren zij echter met een revolver bewapend, terwijl zij verder een gordel met schoen en sabel in een lederen scheede — prac-

tischer dan onze metalen scheede — droegen. Tot hunne uitrusting behoorden ook eene boussole en een veldkijker.

Een hoofdofficier had recht op 36, een subaltern op 27 KG. bagage, waaronder kookgereedschap en een hangmat. Het medenemen van kookgereedschap verplichtend te stellen, is m. i. juist gezien; men voorkomt daardoor dat de officieren bij den troep in de menage gaan en dit kan noch uit het oogpunt van krijgstucht, noch uit dat van behoorlijke voeding aanbeveling verdienen.

Terwijl elk officier van een hangmat was voorzien tot ligplaats in het bivak, diende de hangmat van de anders bereden officieren en ook van de officieren van gezondheid, mede om hen daarin op marsch te doen vervoeren en hen aldus de vermoeienissen te besparen, welke aan het heen en weder gaan langs de gelederen verbonden zijn. Hoewel die maatregel getuigt van eene groote zorg voor het welzijn der officieren, acht ik hem weinig navolgenswaardig. Van het heen en weer gaan langs de gelederen, wanneer men op één gelid door dicht houtgewas marcheert, stel ik mij weinig voor; andere maatregelen dienen dan genomen te worden om te zorgen dat het verband in de colonne bewaard blijft. Bovendien, waar de weg er breed genoeg voor was, zou er van een heen en weer gaan langs de gelederen op die wijze toch weinig sprake kunnen zijn, omdat de tandoedragers zich niet noemenswaard sneller dan de troepen kunnen bewegen en eindelijk hoe kan een officier, liggende in een tandoe, behoorlijk toezicht houden op zijn troep en welken indruk moet het op de minderen maken, wanneer een deel der officieren gedragen wordt langs denzelfden weg, dien zij te voet moeten afleggen!

Tentmaterieel was slechts medegegeven aan de Europeesche troepen; het zou echter alleen ten N. van de Prah voor gebruik in aanmerking komen, omdat de troepen zooals wij straks zullen zien, op hun weg ten Z. van de rivier hutten tot nachtverblijf op de posten gereed zouden vinden. Voor de inlandsche korpsen konden tenten geheel overbodig geacht worden, omdat men daar, waar zij noodig zouden kunnen zijn, altijd materialen in overvloed bij de hand zou hebben, om afdaken te maken

en de inlanders in het verwerken dier materialen een handigheid hebben, welke aan Europeanen, tenzij daarin geoefend, niet kan worden toegekend.

Omtrent soort en hoeveelheid van het medegegevene *kook- en pioniergereedschap* vond ik geen opgaven. Slechts werd medegedeeld, dat voor het toebereiden van het eten veldfornuizen werden medegenomen, een maatregel, dien men niet anders kan doen dan toejuichen, omdat hij de gelegenheid geeft de voeding zorgvuldiger en smakelijker toe te bereiden, dan in de primitieve veldkeukens kan geschieden.

Eindelijk nog de *munitieustrusting*. Ten Z. van de Prah zou de infanterie marcheeren met 70 patronen bij den man en 60 per karabijn bij den gevechtstrein. Ten N. van die rivier zouden de troepen, zoodra zij voorbij den laatsten post waren gekomen, evenals door eene verplegingskolonne, ook door eene munitiecolonne gevolgd worden. Deze laatste zou 50 patronen per karabijn bevatten, terwijl dan verder voor aanvulling van den voorraad in elk der depots te Mansu en te Prahsu nog 50 patronen per karabijn zouden worden opgelegd. Ongerekend den voorraad op de basis, beschikte men dus in het binnenland over 280 patronen per infanterist, waarvan bijna de helft in het onmiddellijk bereik van den troep, eene uitrusting, welke tegenover een inlandschen vijand ruim voldoende mag worden geacht.

Hoeveel schoten bij de batterij 7 *urs* en bij de mitrailleurs beschikbaar waren, wordt niet vermeld, alleen vond ik opgegeven, dat bij de munitiecolonne aanwezig waren 180 schoten voor de batterij en 6000 patronen voor de mitrailleurs.

De *geneeskundige dienst* werd bij het hoofdkwartier vertegenwoordigd door een *surgeon-colonel*, terwijl verder van dezen dienst bij de expeditie waren ingedeeld 23 officieren en 85 minderen van het leger in Engeland. Hiervan waren 19 officieren en 60 minderen bestemd om dienst te doen aan wal en de overigen op het zickenschip, waarop bovendien 3 verpleegsters zouden worden geplaatst. Eindelijk nog waren ter Goudkust 9 geneesheeren beschikbaar, die voor zooveel noodig bij de afdelingen Hauzza's zouden dienst doen en zou men, indien de nood

daartoe dwong, nog de hulp kunnen inroepen van de officieren van gezondheid der marine, aan boord van het eskader, dat ter reede van C. C. C. zou worden gestationneerd.

Het is mij niet gebleken hoe de officieren van gezondheid en de minderen van den geneeskundigen dienst, die aangevozen waren om aan wal dienst te doen, over de verschillende onderdeelen verdeeld waren. Ik kan slechts een schema geven van de organisatie van dien dienst, waarbij het ons zal blijken, dat zij in hoofdtrekken dezelfde is als die, welke voor het Britsch-Indische leger is vastgesteld, wanneer daarvan gedeelten worden gemobiliseerd.

Bij elk korps, dat aan den opmarsch naar Kumasi zou deelnemen, werd eene vaste ambulance ingedeeld, bestemd om het korps in zijne bewegingen te volgen en om op marsch en in het bivak de zieken op te nemen.

Ook op het gevechtveld zouden deze ambulances aan de gewonden assistentie verleen, maar om den dienst bij die gelegenheid in zijn vollen omvang te verrichten — zooals ook de taak is van de ambulances, welke wij op expeditie aan de korpsen toevoegen — daarvoor zouden zij, met het oog op het zeer beperkt aantal ziekendragers, niet in staat zijn.

Zoodra daarom een gevecht te voorzien was, zou de colonne gevolgd worden door eene afdeeling van het aan de expeditie-macht toegevoegde gedeelte van eene bearer-company, welke een onderdeel uitmaakt van het veldhospitaal. Organiek bestaat die bearer-company uit 4 sectiën, bij elk waarvan officieren van gezondheid, minderen van het hospitaalpersoneel en eenige geëmployeerden zijn ingedeeld, terwijl daarbij de beschikking bestaat over transportmiddelen en dragers voor het vervoer van gewonden en de noodige geneeskundige behoeften.

De taak van eene bearer-afdeeling in het gevecht, is een of meer noodverbandplaatsen en een hoofdverbandplaats te vormen en de gewonden uit de gevechtlinie naar den meest nabijzijnden post op de communicatielijn, c. q. naar het veldhospitaal over te brengen. Voor het geval nl. dat de afstand van de hoofdverbandplaats tot den laatsten post te groot mocht worden om de evacuatie derwaarts direct aan de bearer-afdec-

ling op te dragen, zou eene afdeeling van het veldhospitaal, welke aan de expeditionaire macht was toegevoegd, daartusschen worden geschoven en zelfs was voorzien in het geval, dat de afstand tot dien post zoo groot zou zijn, dat daarmede nog niet behoorlijk in den dienst kon worden voorzien, want behalve met dat veldhospitaal had men de expeditie extra uitgerust met 100 tandoe's, die bestemd waren om c. q. in een depot te worden vereenigd, halverwege het veldhospitaal en den laatsten post.

Terwijl de troepen ten Z. van de Prah, waar geen vijandelikheden te vreezen waren, dus slechts gevolgd zouden worden door de vaste ambulances der korpsen en de zieken dagelijks ter verdere behandeling aan de posten zouden kunnen overgeven, dienden zij aan gene zijde van de Prah, zoodra de laatste post gepasseerd was, mede gevolgd te worden door de bearer-afdeeling en naarmate de afstand tot dien post grooter werd, door het veldhospitaal, terwijl ten slotte, wanneer het niet mogelijk of wenschelijk bleek meerdere posten op te richten, het depot van 100 tandoe's zou worden vooruitgeschoven.

Behalve de gelegenheid, welke op alle posten zou bestaan, tot het tijdelijk onderbrengen van zieken en gewonden, zouden te Mansu en te Prahsu hospitalen worden opgericht, elk voor 50 Europeanen en 10 inlanders, en op de operatiebasis een voor 5 officieren, 70 Europeanen en 30 inlanders. Om de patienten dadelijk naar een der hospitalen te kunnen evacueren, zouden op de daarvoor aangewezen punten van de communicatielijns tandoestations worden opgericht. Bij die tandoestations, waarvan de meest noordelijke gevestigd zou zijn ter plaatse van den laatsten post, zouden zich een vast aantal tandoe's en dragers bevinden, uitsluitend bestemd voor het vervoer van zieken en gewonden. De dragers zouden loopen van het eene station naar het volgende, daar de patienten ter verdere evacuatie naar het zuiden overgeven en zelf met ledige tandoes terugkeeren om zoo noodig weer andere zieken op hun station in ontvangst te nemen. Zodoende kon er dus, wanneer men maar zorgde een voldoende aantal dragers en tandoes op de stations in voorraad te hebben, een snelle en geregelde afvoer

van zieken en gewonden langs de communicatielijn plaats hebben, en dat dit ook werkelijk plaats heeft gehad, wordt wel bewezen door het feit, dat Prins Henry van Battenberg, die den 10den Januari te Kwisa ongesteld werd — \pm 175 K.M. van C. C. C. — zich den 17den d. a. v. reeds aan boord bevond van een stoomer op weg naar Madera.

Ter reede van C.C.C. zou een ziekenschip worden gestationneerd, dat ruimte aanbood voor de verpleging van 150 lijdens en die ruimte zou feitelijk slechts voor eene halve week behoeven te dienen, want 2 malen in de week zou gelegenheid worden gegeven voor evacuatie naar Engeland middels mailstoomers, die last kregen op hun reis naar het moederland C.C.C. aan te doen.

Ik zeide daareven reeds, dat de bronnen waarnit ik de gegevens voor de expeditie putte, niet aangeven hoe het personeel en materieel van den Geneeskundigen dienst over de verschillende onderdeelen van dezen dienst bij de expeditie, zooals ik ze geschetst heb, verdeeld waren, zoodat het dus moeilijk valt na te gaan of in de verschillende diensten behoorlijk kon worden voorzien. Dit is intusschen wel waarschijnlijk, als men nagaat, dat men hier voor de diensten te land bij een troepenmacht van \pm 2100 Engelsche en inlandsche militairen, beschikte over minstens 28 geneesheeren, een zeer groot getal wanneer men dit b.v. vergelijkt met het aantal van 12 officieren van gezondheid, dat ingedeeld was bij de \pm 2400 man sterke expeditie naar Lombok.

Van de vaste ambulances der korpsen wordt slechts medegedeeld, dat de in éénmansvrachten afgepakte medicijnen en ververschingen berekend waren naar een ziekteprocent van 25 voor de Engelsche en van 10 voor de inlandsche militairen. In Britsch-Indië telt zoo'n ambulance aan personeel 1 officier van gezondheid en 2 minderen, terwijl aan materieel wordt beschikt over 2 dandies en 4 stretchers.

Omtrent de bearer-afdeeling bij de Ashanti-expeditie wordt medegedeeld, dat zij beschikte over 16 tandoes, het veldhospitaal had er 64 en het depot, zooals ik reeds zeide, 100. Waren dus 180 tandoes beschikbaar in voorste linie, 256 andere

zouden ter evacuatie van de zieken en gewonden naar de hospitalen, verdeeld worden over de tandoe-stations op de communicatielijns, terwijl die hospitalen en het ziekenschip ruimte aanboden voor de gelijktijdige verpleging van 325 Europeanen of $\pm 30\%$ van de sterkte der militairen van dezen landaard.

Gelet op de ruime gelegenheid tot evacuatie naar het moederland en op de ondervinding omtrent den gezondheidstoestand tijdens de vorige expeditie opgedaan, kon men er, dunkt mij, vrij zeker van zijn, dat bij bovengeschetste organisatie van den Geneeskundigen dienst, steeds behoorlijk voor de belangen van zieken en gewonden zou kunnen worden gewaakt.

Omtrent de inrichting van de tandoes leest men, dat zij meerendeels bestonden uit een hangmat, opgehangen aan een draagstok, aan welks beide uiteinden een dwarsstok was aangebracht, zoodat 4 man gelijktijdig dragen (op het hoofd) konden. Gewoonlijk waren per tandoe 8 dragers uitgetrokken, bij snel vervoer zelfs 12; de dragers konden dus steeds verwisseld worden.

Voor ziekenschip had men het voor reizen in de tropen ingerichte stoomschip Coromandel ingehuurd en het daarop voor het doel, waarvoor het nu dienen moest, door vertimmering geschikt gemaakt. Van de 150 lijders waarvoor het schip ruimte aanbood, konden 40 in de hutten worden verpleegd en de overigen in het tusschendek. Op het bovendek was bovendien nog eene gelegenheid voor de verpleging van lijders aan besmettelijke ziekten.

Door de boot uitwendig wit te verven en dubbele tenten boven het dek aan te brengen, trachtte men de inwerking van zonnestralen op hot vaartuig te beperken, terwijl door het aanbrengen van stoomventilatoren en punkahs voor ruime ventilatie gezorgd was. Verder was het schip electrisch verlicht, het bevatte een distilleermachine, welke per etmaal 13000 L. water kon leveren en eene machine voor het vervaardigen van koolzuurhoudende wateren, eene droogmachine, eene operatiekamer, badkamers enz., in één woord, men trof daar alles aan, wat de ziekenverpleging ten goede kon komen en wat den man het verblijf aan boord aangenaam zou maken en men had, zooals

van verschillende zijden gezegd is, van de Coromandel een ideaal ziekenschap weten te maken. Vier geneesheeren, 25 ziekenoppassers en 3 verpleegsters zouden de zieken aan boord verzorgen, inderdaad een respectabel aantal op 150 verpleegden.

Tot de taak van den Geneeskundigen dienst behoort echter niet alleen zieken te *genezen*, maar in de eerste plaats moeten medici weten, ziekten, zooveel als bij den oorlogstoestand mogelijk is, te *voorkomen*. Eischt het eerste studie, het laatste vereischt bij die studie eene ruime mate van ondervinding en dit vooral wat betreft de hygiene in de tropen, waaraan bij de opleiding der officieren van gezondheid tot dusverre nog zoo weinig aandacht wordt geschonken. Het is bovendien niet genoeg, dat de militaire medicus weet, welke eischen de hygiëne stelt, maar hij moet ook kunnen beoordeelen, welke plaats aan die eischen bij oorlogstoestanden mag worden ingeruimd. Houdt hij met die toestanden geen rekening, dan is hij — hoe kundig als geneesheer ook — een onpractische raadgever voor den troepenaanvoerder en zal aan zijn advies weinig aandacht geschonken kunnen worden.

Het is daarom zoo gewenscht aan het hoofd van den expeditionairen Geneeskundigen Dienst een man met zeer veel ervaring te stellen, zooals men bij de Ashanti-expeditie deed door de benoeming als zoodanig van den Kolonel Taylor, een hoofd-officier, die het voorrecht had gehad in zijne langdurige loopbaan aan tal van expeditiën deel te nemen en van wiens ondervinding zijne jongere collega's thans in ruime mate partij konden trekken.

Reeds aan boord, op weg van Engeland naar het operatietooneel, had de Kolonel Taylor eenige hygiënische voorschriften ontworpen in zeer eenvoudige bewoordingen, opdat zij — aan elk deelnemer aan de expeditie zou daarvan een afschrift uitgereikt worden — zelfs voor den minst ontwikkelde begrijpelijk waren. Die voorschriften, evenals alle andere maatregelen welke door den Geneeskundigen dienst voorgesteld werden, getuigden van een practischen zin en dat de geneesheeren de officieren van het gewicht dier maatregelen wisten te overtuigen, blijkt wel uit eene zinsnede, welke ik in het verslag van den oor-

logscorrespondent van de *Daily Telegraph* aantrof: »In all my experience I never saw soldiers who were so much the subjects of constant attention on the part of their officers.»

Als voorbeeld hoe zorgzaam men in verscheidene opzichten was, wil ik hier nog de regelingen vermelden, welke men voor de *watervoorziening* nam, bekend als het was, dat het slechte water van de Goudkust als hoofdoorzaak van de daar heerschende ziekten moest worden beschouwd.

Voor de quantiteit scheen men niet te vreezen, dit valt althans daaruit af te leiden, dat men de expeditie niet uitrustte met pijpwelboren om, daar waar geen stroomend water in de nabijheid zou te vinden zijn, daarnaar te boren, maar zich slechts bepaalde tot het treffen van voorzieningen om het water onschadelijk te maken, en dit daarna ter beschikking van de troepen te stellen.

Nu schijnt men ten aanzien van de mogelijkheid om het water overal in voldoende hoeveelheid te kunnen vinden, wel wat optimistisch gedacht te hebben, want later is gebleken, dat er posten waren, waar men het water 2½ E. mijl ver weg moest halen. Intusschen, al moet het buitengewoon veel inspanning gekost hebben, om op die posten steeds den noodigen voorraad water te krijgen, bepaald gebrek is daar toch — althans voor zoover ik heb kunnen nagaan — nimmer ingetreden.

De vloeistof werd aangebracht door koelietransporten, die uitsluitend voor dat doel ter beschikking van de postcommandanten werden gesteld. Op den post aangekomen, stortten deze koelies, die voor het transport van het water de gewone middelen gebruikten, welke de bevolking daarvoor bezigt, de vloeistof over in aluminiumvaten, waarmede de expeditie voor dit doel was uitgerust.

Die vaten wogen, bij een inhoud van 170 L., slechts 11 Kg., zoodat het opvoeren daarvan van de reede naar het binnenland, weinig moeite kan hebben gekost. Eveneens had men eene groote hoeveelheid aluin en kookketels en voorts Pasteur-filters medegenomen, om het water eerst te klaren, daarna te koken en eindelijk te filtreren.

Ofschoon de filters reeds spoedig voor het gebruik te velde

ongeschikt bleken — eene ondervinding, welke wij in Indië ook reeds opgedaan hebben — en het filtreeren dus weldra achterwege moest blijven, kan toch niet worden ontkend, dat alles aan het water gedaan was, wat daaraan mogelijkerwijze te doen viel, alvorens men het ter beschikking van de troepen stelde.

Konden de manschappen vóórdat zij op marsch gingen de veldflesschen steeds met onschadelijk drinkwater vullen en zouden zij — althans zoolang men tusschen de opeenvolgende posten marcheerde — daarvan weder eene voldoende hoeveelheid voorradig vinden bij aankomst op den volgenden post -- het was de plicht der postcommandanten te zorgen, dat die voorraad steeds aanwezig was — bovendien deed men de troepen op marsch door eenige waterdragers volgen, om ook in een eventueel onderweg intredend gebrek te voorzien.

Aan dien maatregel, waardoor een ieder steeds in de gelegenheid bleef zijn dorst te lesschen, heeft men het ongetwijfeld te danken gehad, dat zoo weinig gevallen van zonnesteek zijn voorgekomen. En nog verder ging men in de zorgen; om ul. te voorzien in het geval, dat de voorraad in de veldflesschen en in de watervaatjes bij den trein uitgeput raakte, vóór dat men den volgenden post had bereikt, werd elk militair uitgerust met een zakfilter, waardoor men dan met minder gevaar het water zou kunnen drinken, dat langs den weg mocht worden aangetroffen.

Toen men eindelijk den laatsten post voorbijgetrokken was, wapende men zich tegen watergebrek door aan elk korps een zgn. waterdetachment toe te voegen. Zulk een detachment stond onder het commando van een onderofficier der genie, die er voor te zorgen had, dat er steeds eene voldoende hoeveelheid geklaard en gekookt water onder het onmiddellijk bereik van zijn korps was.

Om ten slotte nog een voorbeeld te noemen van de zorgen, welke men voor de zieken had, dient dat de expeditie werd uitgerust met eene ijsmachine, welke te C. C. C. werd opgesteld, en dat van het daar geproduceerde ijs middels expresselijk daarvoor in dienst gestelde koelietransporten, dagelijks 273

K.G. gezonden werd naar de hospitalen te Mansu en Prahsu (\pm 120 Km).

Nu nog een enkel woord omtrent het personeel, bestemd voor den *dienst op de communicatielijn*. Tot chef van dezen dienst was aangewezen een majoor der artillerie, eene benoeming, welke destijds heel wat pennen in beweging bracht. Men meende nl., dat eene dergelijke betrekking in handen behoorde te zijn van den oudsten officier van het Army Service Corps bij de expeditie, omdat alleen zulk een officier in staat geacht werd aan het hoofd van dien, waarschijnlijk moeilijksten aller diensten, op te treden.

De ondervinding heeft geleerd, dat dit oordeel onjuist was, want uit alles blijkt, dat de keuze van chef van de communicatielijn een zeer gelukkige is geweest. Trouwens wanneer men de Engelsche voorschriften op dezen dienst naslaat en daar leest, welk een uitgebreide staf van civiel personeel en officieren van de verschillende wapens en diensten, een chef van dien dienst wordt toegevoegd, dan blijkt reeds dadelijk, dat hij zelf geen speciale kennis behoeft, maar dat de eigenschappen, welke *hij* noodig heeft zijn: algemeene militaire kennis, handigheid en organiseerend talent.

Onder zijne bevelen staat al het personeel, dat zich op de c.l. bevindt, van en met de operatiebasis tot en met den op die lijn meest vooruitgeschoven post, dus ook de troepen, die niet bepaald voor den dienst op die lijn zijn aangewezen, maar zich tijdelijk daarop bewegen.

Hij is verantwoordelijk voor het in goeden staat verkeereren van de wegen in den rug der opereerende afdeelingen en de veiligheid daarvan, voor den geregelden gang der transporten, voor de goede uitvoering van den intendance- en den geneeskundigen dienst op de c.l., voor eene behoorlijke gemeenschap tusschen de posten, voor den veldpost, de depots van manschappen, paarden en materieel enz. in één woord, in hem is het hoogste civiel en militair gezag over de streek waardoor de c.l. leidt, vereenigd. Nu is het duidelijk, dat wanneer men zulk een onvangrijke taak aan één persoon opdraagt, deze, al had hij de kennis daarvoor, zich met de details van den dienst

kan noch mag inlaten, maar die moet overlaten aan zijn staf van deskundigen. Hij zelf moet er zich toe bepalen, de leiding van het geheel in handen te houden.

Krijgt de c.l. eene zoodanige lengte, dat het toezicht op de goede uitoefening van de verschillende diensten niet meer aan één persoon kan worden opgedragen, dan wordt zij in sectiën onderverdeeld. Rechtstreeks onder den chef staan dan de commandant van de operatiebasis en die der sectiën van de c.l., die nu ieder voor zich binnen hun ressort eene gelijke bevoegdheid hebben als de algemeene chef, waaraan zij ondergeschikt zijn, over het geheel heeft en die, al naarmate het gewicht hunner betrekking, wederom door een grooteren of kleineren staf van officieren en civiel personeel worden ter zijde gestaan.

Waar de c.l. bij deze expeditie ten slotte eene lengte zou krijgen van nagenoeg 250 Km., kan het ons dan ook niet verwonderen, dat er heel wat officieren noodig geacht werden om in den dienst op die lijn te voorzien. Hoeveel juist, vond ik nergens aangegeven, maar ongetwijfeld zal een groot deel van de 60 bij deze expeditie, niet bij korpsen ingedeelde officieren, die bestemming gehad hebben.

De inrichting van een operatiebasis bij expeditiën van eenige beteekenis kost tijd, een tijd dien men zich *moet* gunnen om later wanneer eenmaal een aanvang gemaakt is met de operatiën binnenslands, geen gevaar te loopen daarbij stagnatiën te ondervinden, welke het gevolg zijn van eene onvoldoende voorziening van de basis. Voor die voorziening zijn voornamelijk noodig technische troepen, personeel van de intendance, van den magazijnsdienst en van den geneeskundigen dienst, terwijl er aan combattanten slechts zooveel noodig zijn, als men behoeft om het werk op de basis te beveiligen. Alle overigen kunnen dan slechts als onnutte monden worden aangemerkt, boveudien kan een gerekt verblijf aan de lage kuststreken niet anders dan een nadeeligen invloed uitoefenen op hun gezondheidstoestand.

Het is daarom dat men in dergelijke gevallen oordeelkundig handelt, door het eerste naar het oorlogsterrein te dirigeren échelon uit niet meer troepen te doen bestaan dan noodig zijn

voor de vermeerstering van het landingspunt en de inrichting van de operatiebasis, om eerst later tegen den tijd dat dit werk zal zijn voltooid, het gros der expeditionaire macht te doen volgen.

Zoo handelde men b.v. bij de Madagascar-expeditie in 1895, hoewel daar het gros te spoedig op het 1e échelon volgde. Om deze expeditie behoorlijk te kunnen voorbereiden, had het 1e échelon feitelijk het geheel droge seizoen van 1895 noodig gehad en had het gros eerst het volgend jaar mogen volgen. Het heeft toch weinig gescheeld of de overhaasting waarmede men nu te werk is gegaan, had zich gevoelig gewroken.

Bij de Ashanti-expeditie verkeerde men in het gunstige geval, dat men reeds op de operatiebasis, C. C. C., gevestigd was en dat de c. l. voor de helft zou gaan door gebied, waar men van den vijand niets te vreezen had, zoodat de basis en de c. l. tot Prahsu, vóór de aankomst van de troepen uit Engeland, geheel konden zijn ingericht. Nu heeft men m. i. echter de font begaan, met dit laatste te veel over te laten aan de koloniale autoriteiten, die wel alles deden wat in hun vermogen was om aan de opgedragen taak te voldoen, maar daarin, beperkt als men was, zoo in personeele als in materieele hulpmiddelen, niet volledig slagen konden.

In plaats van met het eerste schip, dat 16 November — een week nadat tot de expeditie besloten was — van Liverpool vertrok, reeds dadelijk al het technische personeel mede te geven, dat in de kolonie behulpzaam zou kunnen zijn bij de uitvoering van de moeilijkste werkzaamheden — slaan van bruggen, aanleg van telegraaflijnen — intendance personeel voor de voorbereiding der verpleging, personeel van het transportwezen voor de organisatie van dezen dienst op het terrein van den oorlog enz., enz., werd dit personeel over de verschillende schepen verdeeld, die hoofdzakelijk geladen met het voor de uitrusting van de expeditie bestemde materieel, achtereenvolgens uit Engeland vertrokken, zoodat een gedeelte daarvan eerst korten tijd voor de aankomst van het gros der expeditie de Goudkust bereikte. De gevolgen daarvan zijn niet nitgebleven, — enkele daarvan zullen wij straks leeren kennen — en dat

zij niet nog erger gevoeld zijn en een meer tastbaren invloed hebben kunnen uitoefenen op het verloop der expeditie, heeft men uitsluitend te danken gehad aan den goeden wil der civiele autoriteiten in de kolonie, die het uiterste in het werk stelden om zooveel mogelijk de gevolgen van de door het Legerbestuur gemaakte fout te voorkomen.

Na in het vorenstaande een overzicht gegeven te hebben van de samenstelling en uitrusting der expeditie, ga ik thans over tot de beschrijving van hetgeen ter Goudkust tot hare voorbereiding gedaan werd.

Reeds dadelijk nadat tot de expeditie besloten was, waren dienaangaande door den Minister van Koloniën in overleg met zijn ambtgenoot van Oorlog en Sir Francis Scott, aan den Gouverneur der kolonie uitvoerige bevelen gegeven, welke hoofdzakelijk beoogden de operatiebasis en, voor zoover mogelijk, ook de communicatielijn voor de ontvangst der troepen en van het materieel der expeditie te doen inrichten, opdat het gros der expeditionaire macht zich onverwijld na aankomst te C. C. C. op marsch naar het binnenland zou kunnen begeven.

De taak, welke aan den gouverneur opgedragen werd, omvatte:

1e. de inrichting tot operatiebasis van C. C. C., waar men met het oog op den ongunstigen gezondheidstoestand van de plaats, alleen die troepen zou legeren, welke daar strikt noodig waren, nl. den basiscommandant met zijn staf en eenig minder personeel alsmede eene compagnie Hauzza's voor de verzekering der veiligheid. Moest dus voor hen, voor zoover dit niet reeds aanwezig was, logies worden gered gemaakt; ruimte gevonden worden voor het opslaan der goederen en het inrichten van een hospitaal, ook zou gezorgd moeten worden voor de aanwezigheid van een voldoende aantal debarkementsmiddelen om de schepen snel van hun inhoud te kunnen ontlasten en van de noodige dragers om de aan wal gebrachte goederen onverwijld naar de magazijnen over te brengen;

2e. de inrichting van de communicatielijn, waaronder hier te verstaan het verzekeren van de veiligheid van den weg naar Prahsu middels compagniën Hauzza's, het verzamelen van

arbeidskrachten om daarmee onder dekking van vorengenoemde troepen den weg in bruikbaren toestand te brengen en daarlangs posten op te richten tot verblijf van bezettingstroepen, logies voor doortrekkende troepen, het opleggen van voorraden en de verpleging van zieken en eindelijk het in telegrafische gemeenschap brengen van die posten ;

3e. de verzameling van de noodige dragers om daarmee de voorraden en het verder benodigde naar de posten te brengen en om tijdens de expeditie in den dienst op de communicatielijn te voorzien, alsmede van de dragers, die voor vast aan de korpsen zouden moeten worden toegevoegd om daaruit den gevechts- en bagagetrein samen te stellen en die noodig zouden zijn bij de munitie- en verplegings-colonne en het veldhospitaal ;

4e. de voorbereiding der verpleging van de expeditionaire troepenmacht, voornamelijk van de inlandsche korpsen en de dragers.

Wat dit laatste gedeelte der taak betreft, reeds daareven heb ik medegedeeld op welke oordeelkundige wijze de koloniale autoriteiten zich daarvan kweten, doordien zij de bevolking wisten te bewegen de voor de consumptie geschikte voortbrengselen van het land op de daarvoor aangewezen plaatsen langs de communicatielijn te koop aan te bieden. Ik zal daar niet meer op terugkomen, doch slechts nagaan wat geschiedde ter uitvoering van het gedeelte der taak onder de punten 1 tot en met 3 genoemd.

Ad. 1e. In het logies voor het gering aantal bezettingstroepen van de operatiebasis en in de aldaar benodigde magazijnsruimte werd voorzien middels de te C. C. C. aanwezige gebouwen, welke daartoe op last van den Gouverneur voor zooveel noodig ontruimd werden. Hoewel er ter plaatse een vast hospitaal schijnt geweest te zijn, werd hiervan, waarschijnlijk uit hoofde van de minder gunstige ligging, geen gebruik gemaakt. Een tijdelijk hospitaal, samengesteld uit tenten en geschikt voor de verpleging van 5 officieren, 75 Engelsche en 30 inlandsche minderen, werd ingericht op de Connorshill, een 50 M. hoogen heuvel, welke even buiten C. C. C. ligt.

Dat men voor het lossen der schepen prijs stelde op het

gebruik van de plaatselijke debarkementsmiddelen en den Gouverneur opdroeg deze te verzamelen, was juist gezien. Niet alleen, dat dit het aanvoeren van andere debarkementsmiddelen onnoodig maakte, maar elk strand levert bij het debarkement zijn eigenaardige moeilijkheden op en — zooals trouwens zeer begrijpelijk is — daarmede wordt bij de plaatselijk in gebruik zijnde vaartuigen, het best rekening gehouden. Getuige de snelheid waarmede de schepen onmiddellijk na aankomst ontladen konden worden, bleek de Gouverneur er in geslaagd te zijn tijdig een voldoende aantal behoorlijk bemande laadprauwen te verzamelen, maar ook hier weer schijnt het, dat men *te veel* aan de koloniale autoriteiten had overgelaten, want voor de groote colli's bleken de prauwen ongeschikt, zoodat er niet anders overschoot dan die vrachten overboord te zetten en ze naar wal te laten spoelen. Voor de leiding van het debarkement was overigens terecht een zeeofficier aangewezen; of gezorgd was voor de daarbij zoo noodzakelijke optische gemeenschap tusschen reede en wal, blijkt uit geen der bronnen. Waarschijnlijk bestond een dergelijk gemeenschapsmiddel reeds op de reede van C.C.C.

Voor arbeidskrachten op de basis bediende men zich van de omwonende inlandsche bevolking, zoowel mannen als vrouwen en kinderen. Dat men ook vrouwen en kinderen voor dit doel bezigde, zal zijn oorzaak wel daarin gevonden hebben, dat het hier te verrichten werk minder zwaar was, dan dat op de communicatielijn en het aantal op die lijn benodigde dragers zoo groot was, dat het zaak was met de beschikbare krachten economisch te werk te gaan.

Toen den 7en December het eerste schip met 3000 koelievrachten ter reede van C.C.C. aankwam, had men daar reeds de beschikking over 1000 menschen om die vrachten op te bergen, waardoor het werk vlug van stapel liep. Het aanwerpen dier menschen, welke in de nabijheid van hunne haardsteden bleven werken en per dag betaald werden, ging in eene plaats van 15000 inwoners niet moeilijk.

Ad. 2ⁿ. Een van de eerste maatregelen, welke reeds in de maand September getroffen werden, toen de expeditie wel waar-

schijnlijk maar nog niet zeker was, bestond in het legeren van eene compagnie Hanzza's te Prahsu, eensdeels als bedreiging tegen Ashanti, anderdeels ter verzekering van de veiligheid van den weg aan deze zijde van de Prah.

Daarop maakte de Gouverneur, vergezeld van eenig deskundig civiel personeel, eene inspectie langs den weg naar Prahsu en gaf de noodige aanwijzingen om dien waar noodig te verbeteren, terwijl hij verder de plaatsen aanwees waar posten zouden moeten worden opgericht. Het klinkt ons vreemd, dat zulk een zuiver militaire opdracht aan eene civiele autoriteit gegeven werd; in de Engelsche koloniën ziet men zoo iets echter herhaaldelijk gebeuren, even dikwijls, als men daar ook aan officieren opdrachten ziet geven, welke wij meer bepaald tot de taak van civiele ambtenaren rekenen te behooren. Dit is voor een deel zeker het gevolg van de minder scherpe afscheiding, welke ginds tusschen het civiele en het militaire olement bestaat en, al mag dat nu niet leiden tot het bezigen van de eene categorie van ambtenaren voor verrichtingen waarvoor de andere door hunne opleiding en vorming meer zijn aangewezen, het levert het groote voordeel op, dat het belangstelling kweekt voor elkanders werk, dat waar de nood daartoe dwingt of bijzondere omstandigheden dit wenschelijk maken, de eene categorie belast kan worden met een deel van het werk van de andere en dat, waar zij naast elkander optreden eene eendrachtelijke samenwerking verzekerd is. Dit laatste is zeker zelden duidelijker uitgekomen, dan bij deze expeditie.

In de keuze der plaatsen waar posten moesten worden opgericht, was men zeer beperkt door de uiteenlopende eischen, waarmede daarbij moest worden rekening gehouden. De hoofdaandacht verdiende wel de watervoorziening, verder diende gelet te worden op den sanitairen toestand van de plaats, men moest zorgen dat de posten op een doelmatigen afstand van elkander verwijderd lagen, zoodat vooral gedurende de eerste dagen niet te veel van de krachten der manschappen zou worden gevergd, er met het oog op de verpleging van de dragers aan denken dat de posten in de nabijheid van kampongs dienden te liggen en eindelijk behoorde ook eenigermate acht geslagen te worden

op de eischen, die uit een tactisch oogpunt gesteld moeten worden aan de ligging van de posten.

De ondervinding bij de vorige expeditie opgedaan, toen men denzelfden weg naar Kumasi gevolgd was, bleek ook nu natuurlijk van veel nut en leidde er toe, dat als posten tusschen de operatiebasis en Prahsu gekozen werden: Jeykuma 11 KM. van C.C.C.; Akroful 11 KM.; Dunkwa 10 KM.; Mansu 24 KM.; Suta 18 KM.; Asin-Yankumasi 19 KM. van Suta en 24 KM. van Prahsu.

Voor de vaste bezetting der posten was het W.-I. regiment aangewezen, waarvan 1 officier en 20 minderen op elken post zouden worden gelegerd. Op de groote posten, Mansu en Prahsu, zou bovendien eene afdeeling Hauzza's in garnizoen komen.

Behalve voor die vaste bezetting, diende ook voor de doortrekkende troepen, op de posten gelegenheid tot logies te worden gemaakt.

Aangezien de korpsen bij hun marsch naar Prahsu elkander op één dagmarsch zouden volgen, behoefde men, wat het logies voor doortrekkende troepen betreft, slechts rekening te houden met het sterkste korps, nl. het W. IJ. regiment — 420 officieren en minderen.

Daarvoor werden bamboehutten gebouwd, ingedekt met palmbladen; elke hut, waarvan de vloer 0.5 M. uit den grond gebouwd werd, overigens 20 M. lang, 6 M. breed en 2.3 M. hoog was, zou dienen voor 50 minderen. Tegen de lange zijden waren britsen aangebracht, zoodat in het midden eene passage vrij bleef.

Voor de officieren — 3 of 4 bij elkander — werden afzonderlijke hutten gebouwd voor nachtverblijf, met gelegenheid tot het ophangen van hangmatten, terwijl één hut, voor »mess" en gemeenschappelijk dagverblijf werd ingericht.

Voor het onderbrengen van de dragers werden geen voorbereidingen getroffen; eerstens niet, omdat zij zich met de voor de hand liggende materialen spoedig genoeg zelf een onderkomen zouden kunnen inrichten en in de tweede plaats niet, omdat men voor hen geen vast verblijf wenschte te bestemmen maar hen nit een hygiënisch oogpunt altijd beneden den wind en op $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ Eng. mijl afstand van de posten zou legeren.

Elke post zou dus een vrij groote uitgebreidheid beslaan, doch dit leverde geen bezwaar op, waar men voor onvoldoende veiligheid van het gebied geen vrees behoefde te hebben. De posten werden dan ook niet versterkt en de vaste bezetting werd er hoofdzakelijk gelegerd voor politietoezicht. Zij had te zorgen voor het behoorlijk onderhoud van het kampement, voor het toezicht op de pasars en vooral voor de voortdurende aanwezigheid van de voorgeschreven hoeveelheid gezuiverd drinkwater. Voor een en ander was den postcommandant de beschikking gegeven over een vast aantal koelies.

In verband met hetgeen ik omtrent het verplegingsplan en de organisatie van den genceskundigen dienst bij deze expeditie zeide, zou er op elken post slechts eene zeer beperkte magazijnsruimte noodig zijn en een gering aantal bedden voor de verpleging van zieken. Alleen te Prahsu, dat als tusschenbasis zou dienen, en te Mansu, het depot voor Prahsu, zouden ter opschuring van de grootere hoeveelheid voorraden meerdere magazijnen moeten worden gebouwd, terwijl daar, in gelijken traut als op Connor's hill, hospitalen elk voor 50 Eur. en 10 inl. werden ingericht. Met het oog op de grootere ruimte, welke deze beide kampementen in beslag namen, zou dan ook het bezettingsdetachement met afdelingen Hauzza's versterkt worden.

Al het op de verschillende punten van den weg naar Prahsu te verrichten werk, werd zoodra tot de expeditie besloten was, gelijktijdig onderhanden genomen. Men riep daartoe de hulp in van de onwonende bevolking, die arbeidde op aanwijzing van het ter Goudkust beschikbare bouwkundige personeel. De eenvoudige werkzaamheden gingen zodoende vlug van de hand: toen de Engelsche troepen den 27en December hun marsch van C. C. C. aanvingen, waren weg en posten tot Prahsu - wij zullen straks zien, nog verder -- gereed.

Met de moeilijker werkzaamheden, a. d. z. het overbruggen van de Prah en het — voor zoover het ter kust beschikbare materieel dit toeliet — in telegrafische gemeenschap brengen van de posten, ging het uit den aard der zaak, bij gebrek aan voldoende deskundig personeel, minder vlot. Hierbij vooral deed

zich het nadeel gevoelen, van het niet tijdig uitzenden van technische troepen. Intusschen, al mag men, zooals later be- weerd werd, bij de keuze van de brug niet zoo oordeelkundig zijn te werk gegaan als van deskundigen zou te verwachten zijn, en al mogen daardoor, voor het slaan van de brug meer tijd en arbeidskrachten zijn noodig geweest, dan anders het geval ware: de brug *was* gereed toen men daarvan gebruik moest maken en voor het doel geschikt.

Kunnen wij hierin den goeden wil der werkers bewonderen, wij moeten dit ook doen ten aanzien van hun pogen om een telegraaflijn langs de posten te leggen, al kon men het daarbij niet verder brengen dan tot Mansu. Gelukkig was spoedig daarop — 13 December — de aankomst te verwachten van de telegraafafdeeling uit Engeland en gelukte het deze, welke dadelijk aan het werk toog, de verbinding tot Prahsu te vol- tooien, ook vóór dat de opmarsch uit de operatiebasis zou beginnen.

Het W.-I. regiment was den 20en December gedebarkeerd en daar de posten toen gereed waren, konden de daarvoor aangewezen bezettingstroepen onmiddellijk derwaarts gedirigeerd worden.

Veertien dagen vóór dat de opmarsch uit C. C. C. zou aan- vangen, waren de expeditiecommandant en een 150tal officieren en minderen ter kust aangekomen, en met die aanwinst van krachten zou nog veel ter voorbereiding van de expeditie ge- daan kunnen worden en viel er nu ook aan te denken, de communicatielijn aan gene zijde van de Prah, zoover mogelijk in te richten.

Vooraf door gebrek aan troepen ter beveiliging van dezen arbeid, welke thans *wel* gevaar liep, door den vijand te worden belet, was zulks niet eerder mogelijk geweest. Wel bewaakten de Adansi's de overgangen van hun gebergte, maar door dien maatregel alleen kon men zich niet voldoende beveiligd achten. Ook had men voor het werken aan dit gedeelte van den weg, dat door onafhankelijk gebied ging, niet de beschikking over eene omwonende bevolking, zooals ten Z. van de Prah het geval was geweest.

De aankomst van majoor Baden Powell, belast met de organisatie van een korps hulptroupen, gaf gelegenheid hierin te voorzien. Behalve door den kapitein Graham, iemand die door een verblijf ter Goudkust met de toestanden aldaar vertrouwd was geraakt, werd de majoor in die organisatie ter zijde gestaan door een invloedrijk inlandsch hoofd. Het materieel, waarover hij de beschikking had, was vooral aanvankelijk niet schitterend. Met een 400tal inboorlingen, allen kustbewoners, die voor een deel slechts het visschersbedrijf kenden en als laf en buitengewoon leugnachtig worden afgespiegeld, werd den 16en December de organisatie begonnen en deze successievelijk voortgezet naarmate men het korps kon aanvullen met Adansi's en andere bewoners van het binnenland. Zoodoende werd het korps ten slotte 860 man sterk en kon daarmede niet alleen in de beveiliging van het werk ten N. van de Prah worden voorzien, doch kon ook dat werk zelf daarmede ten deele worden nitgevoerd.

Baden Powell verdeelde daartoe zijne menschen, die als eenig onderscheidingsteeken een rooden fez kregen, in een 18tal compagnieën, elk onder hun eigen hoofd, aan wien, wanneer dit hoofd zelf niet voldoende Engelsch verstond, iemand als tolk werd toegevoegd. Van die 18 comp. waren 7 bestemd om in den veiligheids- en kondschaftsdienst te voorzien en de 11 andere om aan den weg te werken. Bij eerstgenoemde compagnieën werden hij voorkeur de Adansi's en andere meer krijgshaftige en in het binnenland woonachtige en daar dus bekende stammen ingedeeld. Men voorzag hen van vuursteengeweren maar, opdat zij toch vooral niet te veel zouden schieten, van eene zeer beperkte hoeveelheid kruit en lood.

Daar men er op moest rekenen, dat deze hulptroupen bij eene ontmoeting met den vijand onmiddellijk zouden teruggaan, werden zij gerugsteund door 2 compagnieën Hauzza's. Daarachter volgden nu de 11 overige compagnieën hulptroupen, wier taak het was den weg open te kappen, behoorlijk begaanbaar te maken en op de daarvoor aangewezen plaatsen emplacementen voor de posten te effenen. Ook zij werden bewapend en wel met Snider-geweren, in het gebruik waarvan zij nu en dan tijdens

de pauzen van het werk geoefend werden; overigens werden deze lieden met de meest primitieve pioniergereedschappen uitgerust.

Men kan zich voorstellen, welk eene moeite het moet gekost hebben, om zoo'n bende van de meest domine lieden, welke geen enkel werktuig behoorlijk wisten te hantceren, pionierwerkzaamheden van verschillenden aard te doen uitvoeren. Baden Powell is er in geslaagd die moeilijkheden te overwinnen, door de menschen ploegsgewijze aan het werk te zetten en elke ploeg voortdurend dezelfde soort werk te doen verrichten. Daardoor kregen die lieden ten slotte zulk eene handigheid in hetgeen zij te doen hadden, dat het hun gelukte in betrekkelijk korten tijd den weg van Prahsu tot Kumasi open te kappen en voor het gebruik geschikt te maken.

Het zou mij te ver voeren, wanneer ik hier meer gedetailleerd de middelen beschreef, welke Baden Powell te baat nam om van zijne hulptroepen zooveel gedaan te krijgen. Men vindt ze beschreven in een opstel »*The native levy in the Ashanti-expedition in 1895/96*» voorkomende in »*The Journal of the Royal united Service Institution*» van de maand Maart 1896 en zijn de kennismeming ten volle waard. Naar mijne meening is in het gebruik van hulptroepen, mits aangewend zooals hier geschiedde, d. w. z. ver vóór de geregelde troepen uit en onder strenge tucht staande, een zeer krachtig hulpmiddel te vinden bij de oorlogvoering in onbeschaafde streken, waarbij men cavalerie dikwerf moet missen, 't zij met het oog op moeilijkheden bij de verpleging der paarden, 't zij met het oog op de gestelheid van het terrein.

Achter de hulptroepen, die het eerste grove werk aan de communicatielijn verrichtten, volgden eene afdeeling Hauzza's en eene comp. van het W.-I. regiment, die den arbeid voltooiden en de posten oprichtten. Toen het gros der expeditie den 27en December den marsch uit C. C. C. aanving, was zoodoende de eerste etape voorbij Prahsu, d. i. die tot Esiaman Kuma — 18 KM. — reeds gereed gekomen en werd het werk daarop verder noordwaarts voortgezet.

Dit kon allengs met meer vertrouwen geschieden, toen steeds

zekerder berichten inkwamen, dat Ashanti zich niet tegen den opmarsch naar Kumasi zou verzetten en zoo was het mogelijk, dat het gros zijn marsch tot Dede Siwa kon voortzetten langs een volledig ingerichte communicatielijn, waarop de troepen bij elke halte een behoorlijk nachtverblijf vonden en vivres- en munitiedepots waren aangelegd. Alleen te Dede Siwa, den laatsten nacht voor Kumasi, moest men zich met tenten en afdaken behelpen om de troepen onder te brengen.

Aangezien de hier verrichte werkzaamheden tijdens den opmarsch der troepen werden uitgevoerd en dus buiten het kader van deze voordracht vallen, ga ik ze hier verder stilzwijgend voorbij.

Ad. 3°. Zooals ik reeds gezegd heb, had men in Engeland het benodigd aantal dragers op 10.000 geraamd. Hoe moeilijk zulk eene raming is, wordt wel bewezen door het feit, dat de grootste sterkte aan koelies, nl. die op den 14en Januari 1896 — 3 dagen vóórdat men Kumasi bereikte — 14.800 man bedroeg, dus de geraamde sterkte met ongeveer 50% overschreed.

Alleen de *gemiddelde* sterkte van 13 December tot 8 Februari, dagen waarop de transporttrein georganiseerd en de expeditie ontbonden werd, 9640 dragers, kwam merkwaardig juist met de raming overeen, maar uit den aard der zaak had men met die raming niet de gemiddelde maar de grootste behoefte op het oog en moet de overeenkomst tusschen de geraamde en de gemiddelde sterkte dan ook grootendeels aan toeval worden geweten.

Met juistheid toch, kan men slechts berekenen hoeveel dragers noodig zijn bij den vasten trein van korpsen, staven en diensten en bij de volgens een vasten maatstaf georganiseerde afdelingen van den grooten trein: de munitie- en verplegingscolonnen alsmede het veldhospitaal.

Anders daarentegen is het met de berekening van het aantal koelies, dat noodig is om dienst te doen op de communicatielijn, want, behalve dat zij bestemd zijn voor het aanvoeren van materieel ter vervanging van hetgeen bij de troepen verbruikt wordt of daar bederft en voor het afvoeren van zieken

en gewonden, werkzaamheden reeds, waarvan de omvang in groote mate beheerscht wordt, door factoren, welke niet altijd te voorzien zijn, a. d. z. 's vijands handelingen, terrein, klimaat, weersgesteldheid enz., vallen aan de voor dezen dienst bestemde dragers op expeditie nog tal van andere verrichtingen ten deel, welke niet tot den eigenlijken treindienst behooren en waarvan de omvang a priori nog moeilijker vast te stellen is, a. d. z. het lossen van goederen op de operatiebasis, het verrichten van verschillende pionierwerkzaamheden in de bivaks, het aanleggen, verbeteren en onderhouden van wegen, het doen van opruimingen het opvoeren van bouwmaterieel enz.

Een en ander leidt er toe, dat de behoefte aan dragers voor die diensten slechts zeer in het ruwe te benaderen is. Overtuigend bleek dat weer bij deze expeditie; de vijand bleef neutraal, omtrent terrein en klimaat was men toegerust met de beste gegevens en toch, niettegenstaande ten Z. van de Prah alles toeging zooals men zich dit bij de voorbereiding had voorgesteld en ten N. van de Prah nog gemakkelijker, zien wij eene groote misrekening in het benoodigd aantal dragers.

Het requireeren van dragers voor deze expeditie was geen will keurige maatregel, vermits toen reeds in deze kolonie de *Labour Ordinance* bestond, welke de inlandsche bevolking verplicht om tegen een daggeld van 1 shilling desgevorderd transportdiensten voor het Gouvernement te verrichten. De Gouverneur schijnt echter begrepen te hebben, dat waar de behoefte aan dragers zoo groot zou worden, men het benoodigde aantal menschen niet zou krijgen door eene eenvoudige oproeping. Immers, reeds tijdig werden eenige met de zeden en gewoonten van het volk bekende ambtenaren het land ingezonden, ten einde er bij de meest invloedrijke hoofden op te werken, dat zij hunne ondergeschikten zouden aanmanen zich voor het verrichten van koeliediensten bij de expeditie aan te bieden. Om aan dit verzoek meer kracht bij te zetten, werd dien hoofden eene premie toegezegd voor elken drager, dien zij zouden aanbrengeu, terwijl zij zelf als super-intendant over die dragers zouden worden aangesteld en hunne bezoldiging als zoodanig

geëvenredigd zou zijn aan het aantal hunner onderhoorigen dat present en geschikt voor den dienst was.

Deze maatregel werkte bijzonder gunstig; niet alleen, dat men daardoor voortdurend zooveel dragers heeft kunnen krijgen als er noodig waren, maar hij droeg tevens in groote mate bij tot beperking van desertie, waaraan men anders bij het requireeren van koelies op het oorlogstooneel, zoo zeer blootstaat. Speciaal daarvoor was nog een andere maatregel getroffen: bepaald was nl., dat de uitbetaling van de daggelden aan de voor vast ingedeelde koelies, eerst zou plaats hebben wanneer zij afgedankt konden worden. Hoewel de overste Ward, in zijn door mij reeds meergenoemd artikel in de Augustusaflevering van »The journal of the R. U. S. I. 1896" zegt, dat die bepaling gunstig gewerkt heeft, schrijf ik voor mij, de weinige desertie niet daaraan toe. Integendeel ik geloof eerder, wat Baden Powell schrijft: dat het meerendeel van de dragers, dit stelsel van uitstel van betaling niet begrijpt en niet vertrouwt en dat het dus eerder desertie in de hand zal werken dan tegengaan. Dit is zeker, dat men bij de Fransche expeditie naar Dohomey in 1892, toen ook eene dergelijke bepaling getroffen was, daarbij geen baat heeft kunnen vinden. De dragers deserteerden toen bij massa's.

Meer waarde hecht ik in dit opzicht aan de doelmattige voorschriften, welke men te Ashanti aan het met het toezicht over de dragers belaste personeel gaf en die, uitgaande van het beginsel, dat desertiën het best vermeden worden, wanneer men den menschen geen reden tot ontevredenheid geeft, aan de commandanten der treinafdeelingen o. m. de verplichting oplegden, nauwlettend toe te zien, dat de dragers humanaan behandeld werden, dat zij niet overbelast werden en dat zij kregen wat hun toekwam. Zoo moest o. a. de uitbetaling der vivresindemniteit — welke *wel* dagelijks zou plaats hebben — steeds onder toezicht van een officier geschieden.

Van desertiën wordt dan ook niet anders gewag gemaakt, dan juist in den tijd toen door het niet tijdig zenden uit Engeland van personeel voor toezicht en beheer van het transportwezen, de bijeengebrachte koelies nog niet ingedeeld waren, doch nog een ordelooze bende vormden.

Den 7den December was nl. het eerste schip met materieel ten behoeve der expeditie, ter reede van C. C. C. aangekomen, en nu moesten die vrachten, ter vermijding van ophooping op de basis, dadelijk over de posten langs de communicatielijn worden verdeeld. De gouverneur had gezorgd, dat de noodige dragers daarvoor present waren, maar van het Army Service Corps waren met het schip slechts 3 officieren medegekomen, te weinig om bij de andere dringende werkzaamheden, welke zij hadden, de organisatie van het koeliekorps ter hand te nemen. Ook ter Goudkust waren daarvoor geen krachten beschikbaar, en zoo gingen dus tusschen 7 en 13 December een 4000tal dragers, zonder behoorlijk toezicht, het binnenland in. De gevolgen daarvan bleven niet uit; naarmate de transporten Prahsu naderden, sloeg den dragers de schrik voor den vijand meer om het hart en daar zij ook bevreesd begonnen te worden, dat in hun onderhoud niet behoorlijk zou kunnen worden voorzien, wierpen zij bij massa's hunne vrachten neer en sloegen op de vlucht.

Gelukkig kwam spoedig daarna — 13 December — de luit.-kol. Ward, chef van het Army Service Corps, en het hem toegevoegde personeel ter reede van C. C. C. aan en kon nu onmiddellijk een aanvang gemaakt worden met de organisatie van den koelietrein.

De basis der organisatie werd gevormd door de ploeg van 20 dragers onder één mandoer; de menschen van één ploeg zouden nimmer gescheiden worden, het waren dorpsgenooten en de mandoer hun hoofd of een der voornaamsten onder hen. Hij kende dus zijne ondergeschikten en werd voor hen aansprakelijk gesteld. Vier dergelijke tot één stam behorende ploegen werden tot eene afdeeling onder een inlandsch hoofd, superintendent, vereenigd en 10 van die superintendantsafdeelingen tot ééne compagnie, onder een officier van het Army Service Corps, aan wien verder één onderofficier en één tolk werden toegevoegd. De gezamenlijke compagnieën eindelijk — men schiep deze administratieve eenheden naar behoefte — stonden, voor zoover zij op de communicatielijn dienst deden,

onder de bevelen van den chef van het transportwezen op de communicatielijn.

In de compagnieën waren de dragers doorlopend genummerd van 1—800, welk nummer te lezen was op een voor elke compagnie in kleur verschillenden armband, waarmede men de menschen had uitgerust. Bovendien droegen zij om hun hals een plaatje, waarop het nummer van de ploeg, waarbij zij waren ingedeeld, stond aangegeven.

Zoo organiseerde men de drager-compagnieën te C. C. C., voor het transport op de eerste sectie van de communicatielijn, nl. die tot Mansu, en zoo werd ook reeds dadelijk naar laatstgenoemde plaats het kader gedirigeerd voor de 3 compagnieën, welke dienst zouden moeten doen op de tweede sectie: Mansu-Prahsu. Acht dagen later — 21 December — waren 8420 dragers, op deze wijze ingedeeld, aan het werk op de communicatielijn; sedert nam hun aantal dagelijks toe en geen enkele maal, tijdens het geheele verloop der expeditie, vernam men meer dat de orde verstoord werd. Integendeel niets dan lof wordt over het koeliekorps verkondigd, en daaraan zelfs voor een zeer groot deel het welslagen der excursie gedankt.

Is het hier de plaats om een woord van hulde te brengen aan de officieren van het Army Service Corps, die met zoo weinig militair personeel eenheid en samenwerking wisten te brengen in een chaos van halfbeschaafde menschen, die elkander onderling waarschijnlijk maar half verstonden en hunne chefs zeker in het geheel niet, het dwingt ons tevens opnieuw tot de erkenning van het groote nut, dat eene vredesorganisatie van het transportwezen voor een leger heeft, en waarvan dan ook de noodzakelijkheid voor het Ned. Ind. leger reeds eenmaal in deze Vereeniging op zulk eene verdienstelijke wijze betoogd werd. 1)

Engeland verkeerde hier in hetzelfde geval als waarin wij doorlopend op expeditie verkeeren, d. w. z. een transporttrein

1) Verslag der bijeenkomst op 15 Dec. 1892, J. F. Breyer, „De noodzakelijkheid van de organisatie van het transportwezen bij het Ned. Ind. leger.”

moest worden geïmproviseerd. Maar, waar wij dit moeten doen met toezichtvoerend personeel, dat aan de verschillende wapens onttrokken wordt en uit den aard der zaak aanvankelijk geheel vreemd is aan de hem opgelegde taak, beschikt Engeland daarvoor over goed geoefend personeel. Dank zij de omstandigheid, dat het transportwezen daar een onderdeel uitmaakt van de legerorganisatie, en er een daarvoor verantwoordelijk chef is, die voortdurend zijn aandacht aan dien dienst blijft wijden, voorschriften doet ontwerpen, waarbij met de bij elke expeditie gemaakte ondervinding wordt rekening gehouden en een aantal officieren en minderen onder zijne bevelen heeft, die in den dienst worden opgeleid, dank zij dat alles, weet men ook onder de moeilijkste omstandigheden de organisatie van een transporttrein op expeditie aan te pakken en tot een goed einde te brengen.

Alvorens van den transportdienst op de communicatielijn af te stappen, wil ik nog mededeelen, dat de hoofdkwartieren der drager-compagnieën gelegerd werden te Mansu, Prahsu, Esiaman Kuma, Akuserim en Kwisa, zijnde die de posten tusschen elke twee opvolgende waarvan, de dragers in groepen dienst deden.

Terwijl de afstand van C. C. C. tot Mansu 56 K.M. bedraagt en van laatstgenoemde plaats tot Prahsu 61 K.M., bedragen de onderlinge afstanden van de andere der daareven genoemde plaatsen ten N. van de Prah slechts ongeveer één dagmarsch. Zooals bekend is, verdient het laten dienst doen van de dragers tusschen twee posten, welke op één dagmarsch van elkander verwijderd zijn en waardoor die afdeelingen elken- of om den anderen-avond in hetzelfde kwartier terugkomen, meer aanbeveling, dan het heen en weer loopen tusschen twee posten, waarvan de onderlinge afstand, zooals ten Z. van de Prah het geval was, 2 à 3 dagmarschen bedraagt. Dit laatste was dan ook niet met opzet gebeurd; aanvankelijk was het plan ook daar te handelen, zooals later ten N. van de Prah geschiedde, maar toen de commandant van het transportwezen te C. C. C. aankwam en daar zijn dienst organiseerde, had, zooals ik reeds heb medegedeeld, de gouverneur reeds een aanvang doen maken met

den opvoer naar Prahsu en de bovenaangegeven minder aanbevelingswaardige regeling ingesteld. Men bracht daarin later geen verandering, doch bestendigde deze regeling, vooral op advies der inlandsche hoofden, die beweerden, dat de koelies, nu zij eenmaal aan dit traject gewoon waren geraakt en zich daarnaar geschikt hadden, elke wijziging in de regeling met wantrouwen zouden begroeten.

Tegen den tijd dat de korpsen hun opmarsch uit C. C. C. zouden beginnen, was gezorgd, dat daar een voldoende aantal nieuwe drager-compagnieën was georganiseerd, om daaruit den vasten trein voor die korpsen samen te stellen. Deze dragers, die de troepen op hun marsch zouden blijven vergezellen, had men gekozen uit de krijgshaftigste stammen, waardoor het gevaar voor een paniek onder deze lieden, bij eene ontmoeting met den vijand, minder groot zou zijn. Daar het op dat oogenblik reeds te voorzien was, dat men ten Z. van Kwisa geen vijandelijkheden te vreezen zou hebben en de troepen tot die plaats langs een volledig ingerichte communicatielijn zouden kunnen marcheeren, werden de dragers voor de verplegings- en munitiecolonne en het veldhospitaal, niet reeds te C. C. C. of Prahsu verzameld, maar deed men dit te Kwisa, eerst op het oogenblik, dat de troepen hunne voorwaartsche beweging ten N. van de Prah begonnen.

Terecht ging men uit van het beginsel, dat deze categorie van dragers, die een integreerend deel zouden uitmaken van de afdelingen, waaraan zij werden toegevoegd en daarvan de slagvaardigheid en gelegenheid tot uitoefening van hun taak moesten verzekeren, rechtstreeks dienden te staan onder de bevelen van den Chef dier afdelingen. Alleen was dien Chefs, waar de korpstreinen uit een zeer groot aantal dragers bestonden, een officier van het Army Service Corps voor het beheer over die dragers toegevoegd.

Eindelijk werden achter de troepen aan, op de daarvoor aangewezen plaatsen, de tandoc-stations opgericht, waarover ik reeds sprak bij de organisatie van den Geneeskundigen Dienst. Zij werden op zoodanigen afstand van elkander geplaatst, dat de te evacueeren militairen hoogstens in één dag van het eene

station naar het andere konden worden vervoerd en daarvoor elk der stations ten Z. van de Prah voorzien van 15 tandoets en die ten N. van die rivier van 10 tandoets en de noodige dragers. Uit den aard der zaak stond deze dienst onder den commandant van de communicatielijn, die voor het toezicht over de dragers op elk station een onderofficier van het Army Service Corps had ingedeeld.

Hiermede ben ik gekomen aan het einde van de taak, welke ik mij voor dezen avond oplegde. Dat ik in de bespreking van het onderwerp niet zoo volledig kon zijn, als ik wel wenschte, daarop M. H., heb ik u in den aanvang reeds voorbereid. Ik hoop echter, dat reeds dit voldoende zal zijn om de belangstelling voor de studie van deze expeditie in het bijzonder en die van de buitenlandsche koloniale krijgsgeschiedenis in het algemeen, op te wekken bij hen, die aan het nut daarvan nog twijfelen mochten; al kon ik de voor ons leerrijke gebeurtenissen bij deze expeditie slechts nu en dan aanstippen, ik twijfel er niet aan of de aandachtige toehoorder, die met de toestanden in ons leger bekend is, zal er voor zich zelf meerdere en verdere conclusiën uit kunnen trekken. Was eene dergelijke studie nog voor betrekkelijk korten tijd niet gemakkelijk, omdat er toen over buitenlandsche expedities zoo weinig te lezen viel, in de laatste jaren is dat echter geheel anders geworden. Het streven naar koloniaal grondbezit bij de Europeesche mogendheden en de moeilijkheden daaraan uit een krijgskundig oogpunt verbonden, heeft — de tegenwoordige militaire pers legt daarvan getuigenis af — de belangstelling in die krijgsgeschiedenis opgewekt. Jonge koloniale mogendheden trachten te putten uit de ervaring der oudere en zoo komt thans veel aan het licht, dat vroeger uit gebrek aan belangstelling in den vreemde, in de annalen van de eigen krijgsgeschiedenis verborgen bleef.

Welnu, laten ook wij trachten daarmede ons voordeel te doen, want al behoeft Nederland zich niet onder de jongere koloniale mogendheden te rekenen en zal dus de behoefte in den vreemde om naar de rijke Ned. Indische krijgsgeschiedenis te grijpen

over het algemeen nog wel grooter zijn dan die welke bij ons bestaat om elders in de leer te gaan, bewust als wij niettemin zijn, van het volmaakte nog niet te hebben bereikt, is het onze plicht te zorgen, dat ons niets ontgaat van al datgene wat den officier in staat kan stellen zich te bekwamen in de moeilijke en grootsche taak, welke voor hem in Nederland's overzeesche bezittingen in naam van Koningin en Vaderland is weggelegd. (*Toejuichingen*).

De heer NIEUWENHUIJZEN. Ik zal wel niet behoeven te zeggen, dat ik de voordracht van kapitein Van der Willigen met ongeveinsde belangstelling heb gehoord.

Wanneer ik naar aanleiding daarvan het een en ander in 't midden wensch te brengen, dan is dit niet om eenige critiek uit te oefenen, maar alleen om enkele toelichtingen te geven of eenige vragen te doen.

Ten eerste wat betreft den tijdelijken rang van den bevelhebber bij deze expeditie. De geachte spreker zeide, dat voor den duur van dezen veldtocht, aan den opperbevelhebber een hooger rang was verleend.

Dit is volstrekt geen op zich zelf staand feit, want in 't Britsch-Indisch leger bestaan ook titulaire (hoogere) rangen voor de actief dienende officieren.

In Britsch-Indië bestaat het stelsel, dat men kiest den meest geschikten persoon, waarbij dan minder gelet wordt op den rang; doch wanneer een officier optreedt als opperbevelhebber, dan moet hij natuurlijk zulk een rang bekleeden, dat hij werkelijk is de hoogste in rang.

In Aden had b. v. eens de Gouverneur den titularen rang van Schout-bij-nacht, terwijl hij op de ranglijst nog Kapitein-luitenant was. Zoo deed zich ook in Britsch-Indië het geval voor, dat een hoofdofficier, die Gouverneur van een gewest was, den rang van Generaal-majoor had, terwijl hij op de ranglijst voorkwam als Luitenant-Kolonel.

Men zou dus hier kunnen spreken van tijdelijke of locale rangen.

Wat betreft de samenwerking, bij expeditiën, van het mili-

tair element met het civiel bestuur, bij die samenwerking bestaat bij de Engelschen minder wrijving dan bij ons.

Waarom is dit toe te schrijven? Eenvoudig hieraan, dat de officieren en ambtenaren elkaar beter kennen en dus beter leeren waarderen. Waarom? In het Britsch-Indisch rijk heerscht het gezond beginsel dat ook officieren voor civiele, politieke en administratieve diensten gebruikt worden.

In Ned.-Indië was dit tot dertig jaren geleden ook nog wel het geval; doch sedert is het een hooge uitzondering geworden. Er is ook door den spreker op gewezen, dat door het civiel bestuur veel is gedaan om de expeditie van Ashanti goed te doen slagen. Men moet echter niet vergeten wie de Gouverneur was van de Goudkust nl. Sir William Maxwell, ons allen wel bekend, en die in de Nisero-quaestie een bekende rol heeft gespeeld. Maxwell stond bekend als goed ambtenaar en zeer berekend diplomaat; aan hem kan dan ook zeker voor een goed deel het succes worden toegeschreven, dat deze veldtocht was een vredelievende militaire expeditie

Wat betreft de positie van den tweeden bevelhebber, ik erken met den heer Van der Willigen, dat zij eene zeer ongelukkige is. In onze Indische krijgsgeschiedenis hebben wij herhaaldelijk een tweeden bevelhebber gekend.

Onder de militaire schrijvers is het, meen ik, alleen de heer W. A. van Rees, die de functie van tweeden bevelhebber goed en noodzakelijk acht. Ik kan echter die meening niet deelen. Integendeel, ik acht die functie eene overtollige; maar er is meer. Betoont de tweede bevelhebber veel ijver, dan heet 't al spoedig, dat hij zich met alles wil bemoeien, dat hij lastig is. Laat hij zich weinig met het beleid der zaken in om, van zijn standpunt gezien, de harmonie met den staf niet te verstoren; dan loopt hij spoedig gevaar beschuldigd te worden, weinig belangstelling in den gang van zaken te toonen.

Daarbij moet men niet vergeten dat de verhouding van den chef van den staf tot den opperbevelhebber zóó is, dat tusschen hem en den opperbevelhebber der expeditie geen plaats is voor den tweeden bevelhebber. Dat zou te veel verlammen. Evenmin mag hij tusschen den opperbevelhebber en de brigade (co-

lonne of korps)commandanten of chefs van wapens of diensten staan. Dat zou een schakel meer zijn in de dienstverhoudingen, die slechts de spoedige uitvoering van bevelen zou belemmeren.

Wat betreft de genie, in de *Indische Gids* van 1880 vindt men van de verrichtingen der genietroepen bij de tweede expeditie naar Ashanti een artikel van generaal Kromhout. Het heeft mij bevreemd, dat van hetgeen toen door de genie-troepen is gedaan, niet meer partij is getrokken bij de derde expeditie. Ik vind bijv. niets vermeld van het gebruik van Decauville- en licht spoorweg-materieel.

Door den heer Van der Willigen is ook het een en ander gezegd van de leger-verpleging. Omtrent de voorziening van drinkwater wensch ik te vragen hoe die plaats had. Werd het water aangevoerd of medegevoerd of was het plaatselijk verkrijgbaar? Welke toestellen werden gebruikt om het drinkwater te reinigen? Moesten de troepen Chamberlain of andere filters medenemen? Het zou mij aangenaam zijn hieromtrent eenig antwoord te bekomen.

Ook heeft de heer Van der Willigen een woord gezegd over het verstrekken van gouvernementswege van jenever. Ofschoon ik nu zelf weinig of bijna in het geheel niet van jenever houd, geloof ik toch dat het wenschelijk is in het Indisch leger te velde het bestaande ration jenever te behouden, al ware het alleen als opwekkings-middel. Met de jenever worden soms wonderen verricht. Het vooruitzicht dat de soldaat, na een moeilijken marsch een borrel krijgt, doet hem zijn beste krachten inspannen en opgewekt blijven.

Ten slotte een vraag omtrent het logies. Hoe was dit op de verschillende bivakken geregeld? Was materieel daarvoor medegevoerd, of deed men als bij onze tweede Atjehsche expeditie, toen de soldaten voor zich britsen en afdaken maakten om zich voor zon en regen te beschermen.

Ziedaar eenige opmerkingen en vragen, die ik in het midden wenschte te brengen.

De heer VAN DEN BROEK D'OBRENAN. Omtrent de quaestie

der legerverpleging heeft kolonel Nieuwenhuijzen mij het gras voor de voeten weggemaaid. Ook ik had iets omtrent de jeneververschaffing willen zeggen, hetgeen nu echter overbodig is.

Intusschen wensch ik toch iets omtrent de verpleging te zeggen.

De spreker van heden avond had het over het verschaffen van aardappelen of rijst, en achtte het beter den Europeeschen soldaat de voeding te verschaffen, die hij van huis uit gehad heeft en wilde daarom liever aardappelen dan rijst verstrekken.

Ik ben het hierin met den geachten spreker niet eens. Men vergete toch niet dat in Indië rijst de volksvoeding is, en nu leert mij mijne ondervinding, waar ik twintig jaren onder de troepen in Indië heb doorgebracht, dat de soldaat, en ook de Hollandsche soldaat, in Indië wel degelijk rijst lust en aardappelen voor hem in Indië niet altijd eene aangename voeding is, veelal een straf, al ware het enkel om het aardappeljassen.

Voor al op expeditiën heeft het aardappelenschillen groot bezwaar. Overigens heb ik op Atjeh gezien, hoe moeielijk het is steeds aardappelen te krijgen. Voorts is het veel gemakkelijker rijst, op verschillende manieren toebercid, mede te voeren.

Een andere quaestie door den geachten spreker behandeld, is het medevoeren van patronen. Hij zeide dat bij de Ashanti-expeditie 70 patronen per man werden medegevoerd en vroeg waarom bijv. 60 niet voldoende zouden geweest zijn.

Nu is het vraagstuk van de aanvulling der munitie nog steeds een open vraagstuk. Doch zeker is het dat, vooral bij een expeditie, het zeer moeielijk is de manschappen steeds te voorzien van patronen en daarom meen ik dat, hoeveel men ook moet doen om den soldaat te ontlasten, men het aantal mede te voeren patronen niet moet verminderen. Bovendien of men nu 60 of 70 patronen bij zich heeft, dit zal toch niet zulk een groot verschil maken.

Tien patronen meer vertegenwoordigen een gewicht van 250 gram; dat is dus niet zoo erg veel.

De VOORZITTER. Ik wensch den geachten spreker ook een kleine inlichting te vragen, namelijk of den spreker ook iets

bekend is omtrent de samenstelling en militaire bruikbaarheid van het door hem genoemd corps Hanzza's. Zijn dat negers of kleurlingen, en zijn er Europeesche officieren en kader bij?

Verder is het mij mogelijk ontgaan, doch ik herinner mij niet het cijfer der sterkte van de expeditie aan Europeanen. Het komt mij wel interessant voor dit cijfer te kennen, in vergelijking met de buitensporige macht aan koelies, nl. 10 à 14000!

Dat koeliecorps werd door den geachten spreker nog al gunstig beoordeeld; doch ik wensch te vragen of hij daarbij niet eenigszins over het hoofd heeft gezien, dat de expeditie niet door den vijand werd aangevallen.

Als er niet gevochten wordt, dan is het minder moeilijk de orde onder zulk een troep dragers te handhaven, want dan is er weinig reden om weg te loopen. Doch het komt mij voor, dat de geachte spreker in zijn oordeel over die regeling wel wat te gunstig is geweest en dat het medevoeren van een grooten legertroups en van een overdadig getal dragers of lastdieren, een der zwakke zijden is van de Engelschen bij al hunne oorlogen, vooral in de overzeesche gewesten.

De heer VAN DER WILLIGEN. In de eerste plaats mijn dank aan kolonel Nieuwenhuijzen voor de belangrijke toelichting, welke hij wel op mijne lezing heeft willen geven.

Wat nu de door den kolonel gedane vragen betreft, deze golden in de eerste plaats de watervoorziening.

Ik heb deze quaestie niet besproken, omdat zij zooals eenige andere, die van niet minder belang zijn, te veel tijd zou eischen. Mijn plan is intusschen die punten met goedvinden van het Bestuur nog in het te drukken verslag te doen opnemen. In het kort kwam de zaak hierop neer, dat er bij de Ashanti-expeditie op elken post een vast aantal koelies belast was met de water-voorziening en dat de commandant van den post te zorgen had voor de aanwezigheid van eene bepaalde hoeveelheid water.

Dit ging niet altijd even gemakkelijk; om het water te halen

moesten op enkele posten groote afstanden, bij één zelfs $2\frac{1}{2}$ Engelsche mijlen worden afgelegd.

Nadat het water was aangebracht, werd het op de posten overgestort in aluminium-bakken, waarvan het gewicht was 11 kilogram en de inhoud 170 liters.

Alvorens nu aan de troepen te worden verstrekt, werd het water eerst geklaard, gekookt en gefiltreerd middels Pasteur-filters. Wat die filters betreft, ook hier bleken zij voor het gebruik te velde niet te voldoen, zoodat men zich ten slotte tot het klaren en koken van het water moest bepalen.

Vóórdat de troep op marsch ging, werden de veldflesschen gevuld, bovendien volgden nog eenige dragers met water de colonne, terwijl eindelijk elk der militairen voorzien was van een zakfilter om daarmede nog zoo noodig, het water dat langs den weg aangetroffen werd, te kunnen filtreren en voor gebruik meer geschikt te maken.

Wat uw vraag omtrent het logies betreft, ook daaromtrent zult u in het gedrukt verslag meerdere bijzonderheden vinden en daar kunnen lezen hoe op de posten het logies vooraf in gereedheid werd gebracht.

Het bestond uit bamboe-loodsen, tegen de wanden waarvan slaapplaatsen waren aangebracht, zoodat in het midden een gang vrij bleef. Voor het geval dat de troepen aan gene zijde van de Prah gekomen, hun logies niet vooraf in gereedheid gebracht zouden vinden, had men de Engelsche korpsen met tentmaterieel uitgerust. Voor de inlandsche militairen en de dragers was dit minder noodig, omdat zij in staat geacht konden worden van de overal beschikbare materialen spoedig af-daken te kunnen bouwen.

Wat het verstrekken van jenever betreft, waarover ook majoor Van den Broek gesproken zou willen hebben; ben ik het geheel eens met den kolonel Nieuwenhuijzen, dat het verkeerd zou zijn de jeneververstreking in het leger geheel af te schaffen.

Die geheele afschaffing zou zeker niet wenschelijk zijn, want ik erken dat er tal van gevallen in de krijgsgeschiedenis zijn aan te wijzen, waarbij het verschaffen van sterken drank goed heeft gewerkt.

Doch mijn bezwaar betref dan ook alleen het *geregeld* verstrekken van vrij groote hoeveelheden jenever; dit acht ik niet noodig en ook niet gewenscht.

Ik zou jenever alleen willen verstrekken wanneer dit bepaald noodig werd geacht tot eene oogenblikkelijke opwekking van het moreel der troepen of als gezondheids-maatregel en dus niet als regel, maar bij uitzondering.

Nu is het zeker niet gemakkelijk dit in eens te doen, en daarom zou ik dan ook adviseeren om te beginnen met het jeneverration te velde voorloopig op de helft vast te stellen en de verstrekking van de andere helft aan het oordeel van den expeditie-commandant of bevelvoerenden officier over te laten.

Door majoor Van den Broek is voorts gesproken over het verstrekken van aardappelen. ZHEG. sprak alleen over dit voedingsmiddel, maar ik zou behalve meer aardappelen ook meer brood, vleesch en groenten en minder rijst aan onze korpsen willen gegeven zien. De ondervinding toch leert, dat de spijsen waaraan men van jongs af gewend is, het gemakkelijkst verteren. Overigens meen ik, dat de door mij beoogde voeding meer in den smaak van de Europeanen zou vallen, dan die eindelooze rijstmaaltijden en tot eene vereenvoudiging van het tarief voor de voeding te velde zou kunnen leiden.

»Maar,» zeide de majoor Van den Broek, »de soldaten zijn zoo tegen dat aardappelen-jassen en eten daarom liever rijst dan aardappelen.» Zeker heeft dat jassen groote bezwaren in Indië, maar toch heeft mij de praktijk geleerd, dat ondanks dat jassen, de aardappelendag bij den troep aangeschreven staat als een goede dag, en dat de aardappelen er smakelijker ingaan dan de rijst.

Op expeditie versche aardappelen te verstrekken is ontegenzeggelijk in verschillende opzichten bezwaarlijk, maar dan kunnen zij in den vorm van conserven worden verstrekt.

Rijst is zeer zeker een goed voedingsmiddel, en wij officieren laten ons een rijsttafel wel smaken, maar de majoor Van den Broek zal mij toch wel willen toegeven, dat er groot verschil bestaat in de wijze waarop de rijst ons en die waarop zij den militair in de kazerne wordt voorgezet.

Wat het medenemen van patronen betreft, geloof ik dat de majoor Van den Broek mij verkeerd heeft begrepen. Mijne bedoeling was niet om aan te dringen op vermindering van de 60 patronen, die de geweerdragende in ons leger bij zich draagt, maar wel om als mijne meening uit te spreken, dat dit aantal als voldoende kan worden beschouwd bij gebruik van den enkellader tegenover den inlandschen vijand, en dat ik dus alle patronen, welke meer worden medegenomen, als overbodig beschouw. Wel leggen 10 patronen minder of meer geen groot gewicht in de schaal, maar wanneer men zoo ten opzichte van alle uitrustingsstukken van den man redeneert, komt men ten slotte *wel* tot een beduidend verschil, en daarvoor moeten wij waken, want vooral in de tropen is het een eisch den man zoo *weinig mogelijk* te belasten, en dat eerst verkrijgt men door zich van elk uitrustingsstuk af te vragen, wat kan daarvan nog af?

Wat betreft de vragen van den geachten voorzitter, tot mijn spijt blijkt mij daaruit, dat ik niet altijd luid of duidelijk genoeg gesproken heb.

Omtrent de Hauzza's deelde ik mede, dat zij gerecruteerd worden uit den Hauzza-staat. Het zijn negers, waaruit men vrij goede politie-soldaten maakt, die onder hun eigen officieren staan en waarboven eenige Europeesche officieren met den titel van adjunct-inspecteur zijn gesteld.

De expeditie was sterk 2100 man, waarbij 10000 dragers noodig werden geoordeeld.

Dit groote cijfer heeft uwe aandacht getrokken en uw vraag was of alles wel zoo goed gemarcheerd zou hebben, als de expeditie eens minder vredelievend was afgelopen.

Ja, wanneer de vijand krachtig ware opgetreden, is het moeilijk te zeggen, wat dan zou geschied zijn. Doch met de ondervinding van vorige expeditiën voor oogen, mag wel worden aangenomen, dat de Engelschen er bij de getroffen maatregelen kans toe zagen, ook dan het doel te bereiken. Wat het hier gevolgde stelsel der indeeling van de koelies zoo sterk maakte is m. i. dit, dat men over mandoers beschikte, die een overwicht hadden over de ondergeschikten van hun ploeg, die

hun menschen kenden en dus aansprakelijk gesteld konden worden voor de handelingen van de koelics.

De heer NIEUWENHUIJZEN. Ik dank den geachten spreker wel voor de mij gegeven afdoende antwoorden.

Omtrent het verstrekken van jenever wensch ik nog te zeggen, dat verstrekking van gouvernementswege toch zeker niet is af te keuren.

Ik herinner dat onder generaal Pel in Atjeh geene cantines bestonden en den soldaat — evenals den matroos aan boord van onze oorlogsschepen — jenever van gouvernementswege werd verstrekt. En nu geloof ik dat dit stelsel, ook in de omstandigheden, waarin onze troepen tegenwoordig in Atjeh verkeeren — ik zeg niet onvoorwaardelijk, maar tot zekere grenzen — de voorkeur zou verdienen boven verkoop van jenever in de cantine.

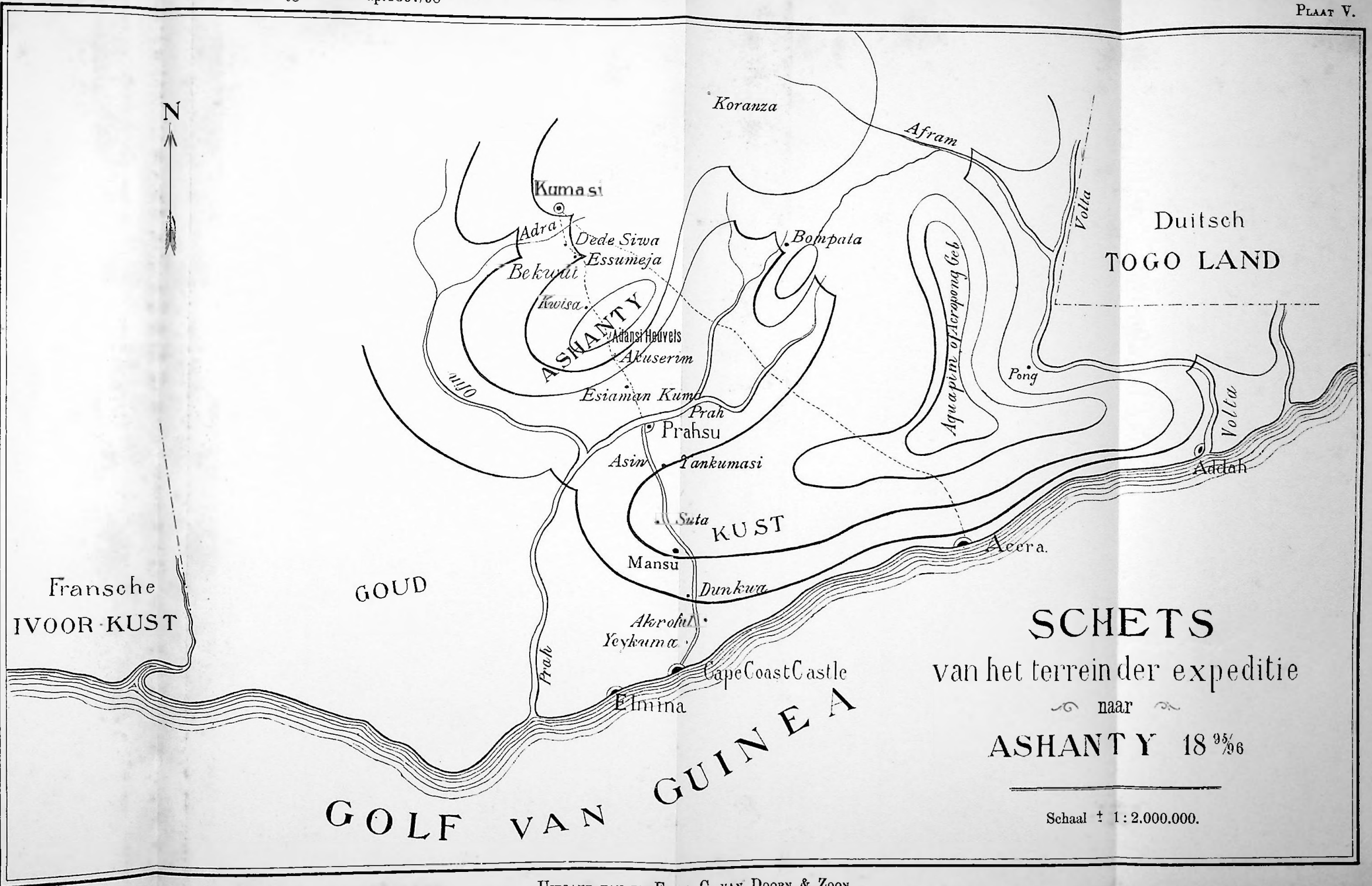
De heer VAN DER WILLIGEN. Wat dit laatste betreft, is het zeker waar, dat te velde van het koopen van jenever geen sprake kan zijn, doch ik blijf van oordeel, dat het beter is te trachten de verstrekking van jenever te verminderen en zoo te komen tot een geringer gebruik.

Het is bekend dat de jenever voor een oogenblik kan opwekken en dat er te velde aan zulk eene oogenblikkelijke opwekking behoefte kan bestaan, maar als dan daarop reactie volgt, dan loopt men toch ook wel gevaar, ten slotte meer nadeel dan voordeel te hebben van de jeneververstrekking.

De VOORZITTER. Wanneer thans niemand meer het woord verlangt te voeren, dan wensch ik namens de vergadering den geachten spreker te bedanken voor zijne leerrijke en duidelijke voordracht, en tevens de heeren, die wel aan het debat hebben willen deelnemen. En hiarmede sluit ik de vergadering.

De Secretaris,

G. N. H. SCHULTZ VAN HAEGEN.

SCHETS
 van het terrein der expeditie
 naar
ASHANTY 18 95/96

Schaal ± 1:2.000.000.